

Tittel: Hva er somaliske foreldres opplevelse av sitt samarbeid rundt barneoppdragelsen etter skilsmissen?

Undertittel: Hvordan påvirker skilsmissen somaliske foreldres samarbeid generelt og barneoppdragelsen spesielt?

Masteroppgave i familieterapi og systemisk praksis

VID vitenskapelige høgskole

Fathia Kalif Gele

Veileder: Silje Hole Hirsch

Antall ord: [21600]

28. May. 2021

Somaliskere viser sin kultur og tradisjoner gjennom sang og dikt. Tema som familien og barnas oppvekst står sentralt i somalisk kultur. Dette diktet handler om hvor viktig en sunn og positiv oppvekst er. Det kan bidra til et positivt og vellykket samfunn, mens en usunn oppvekst kan bidra til et voldelig og mislykket samfunn.

Qalad iyo wareer laguma dhaqo, Qoys aad ledahaye –
violence has no place in good family's life

Qorshe iyo waxa loo dhiga qodob ay racane
Initiation of family require a well thought plan

Qacda waaga ilma waalidki qaylo hurinaayo
A family in which parents wake up in the morning with quarrel and verbal abuse

Oo hadal qaraar iyo afxumo laysu qaybinayo
In which bad words are exchanged

Ilmo Qaabkaas lagu korshay oo Qaxar ku weynaadey
A child who raise in such environment

Isaguna Qalqaaluu noqdaa laga Qatooba
May most likely become violent and fearsome

Ilma qab lagu koronin oo aan qiimo lagu sheegin
A child who is not raised with respect and values

Oo Cay Qadhaadh lagu bahdilay Quuqle iyo liite
And who grow up with humiliation and insults

Isna Tacab qasaarbu noqdaa Quus mid laga joogo
This child consequently become failure and violent

Ilmo hadii uu qalad galo aan waano loo qorinin
A child who, after committing a mistake, do not receive guidance

Qunyarna aan wax loogu shegin ee Qawda laga saaro
Nor corrective advices, but instead, being punished physically

Ilmo qaabada lagu korsho ciil qanjaha buuxhsey
A child who has been raised in that way, and who is, as a result, filled with anger

Isna Qaatil buu noqonayaa aan qof bixinaynin
That child is likely become a killer and mass murderer

Ilmo Qaniya wuu dhali kara Qoys hagaagsaniye
A family can have a successful and decent child

Mid qaribana wuu beerayaa kii Qalooconiye
Similarly, a family can raise a violent child too

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	6
Forord	7
1.0 Innledning	8
1.1 Bakgrunn	8
1.2 Forforståelse	9
1.3 Problemstilling	10
1.4 Begrepsavklaring.....	10
1.5 Oppgavens oppbygning.....	10
2.0 Teoretisk ramme	12
2.1 Relevant forskning for studiens fagfelt og praksisfelt.....	12
2.2 Transnasjonalisme	14
2.3 Kultur	15
2.4 Kulturrelativisme.....	16
2.5 Sosialkonstruksjonisme	16
2.6 Makt	16
2.7 Systemisk forståelse	18
2.8 Narrativ terapi.....	18
2.8.1 Eksternalisering	19
2.8.2 Ny fortelling av historie.....	20
2.8.3 Det fraværende, men implisitte	20
3. Metode	22
3.1 Valg av vitenskapsteoretisk ståsted.....	22
3.2 Valg av forskningsdesign: kvalitativ tilnærming	23
3.3 Kvalitativt intervju	23
3.4 Analysemetode	23
3.4.1 Analyseprosessen	24
3.5 Utvalget og rekrutteringen av informanter	25
3.6 Gjennomføringen av intervjuene og forskerrollen	26
3.7 Etske hensyn.....	28
3.8 Validitet, reliabilitet og overførbarhet.....	28
3.9 Transkribering av intervjuene.....	29
4.0 Funn	30
4.1 Informantenes opplevelse av samlivsbrudd.....	30
4.1.1 Skilsmisse og aleneforsørgende	30

4.2 Hovedgrunner til skilsmisse	31
4.2.1 Økonomi	31
4.2.2 Relasjon til storfamilien	32
4.2.3 Endring av mannens rolle i familien	33
4.2.3.1 Menn fortsetter sin rolle fra Somalia	33
4.3. Foreldresamarbeid og barneoppdragelse etter skilsmisse	36
4.3.1. Dårlig foreldresamarbeid	36
4.3.2 I Somalia var det storfamilien som hjalp til med barna	37
4.3.3 Hvordan barn blir påvirket av foreldres samarbeid	38
4.3.4 Barn som vokser opp i et konfliktfylt hjem	39
4.4 Konfliktløsningsprosessen etter samlivsbrudd	39
4.4.1 Det somaliske systemet for mekling	39
4.4.2 Familie og slekt som hjelpeapparat	40
4.4.3 Lite kunnskap om offentlig familierådgivning og hjelpeapparatet	41
4.4.5 Familievernkontoret brukes bare for å få meklingsattest	42
4.4.6 Somaliske menn og hjelpeapparatet i Norge	43
4.4.7 Behov for kultursensitivitet i hjelpeapparatet	43
4.4.8 Behov for kunnskap om foreldresamarbeid	44
5. Diskusjon	45
5.1 Innledning	45
5.1.1 Samlivsbrudd og foreldresamarbeid påvirkes av migrasjon og transnasjonalt nettverk	45
5.1.2 Endring av mansrollen i familien	46
5.1.3 Maktskifte	48
5.1.4 Foreldresamarbeidet etter skilsmisse	49
5.1.5 Forskjellen mellom barneoppdragelse i Norge og Somalia	49
5.1.6 Barn som vokser opp i konfliktfylte hjem	50
5.1.7 Prosessen etter samlivsbrudd	51
5.1.8 Somaliske menn og hjelpeapparatet i Norge	53
6. Konklusjon	57
6.1 Anbefalinger fra informantene	58
6.2 Videre forskning	59
7. Litteraturliste	60
8 Vedlegg	65
8.1 Vedlegg 1: NSD sin vurdering	65
8.2 Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informanter	68
8.3 Vedlegg 3: Intervjuguide	70

Sammendrag

Denne oppgaven er en kvalitativ studie som undersøker hvordan somaliske foreldre opplever og erfarer sitt foreldresamarbeid etter skilsmisse i Norge. For å belyse dette temaet har jeg formulert forskningsspørsmålet slik: *Hva er somaliske foreldres opplevelse av sitt samarbeid rundt barneoppdragelsen etter skilsmissen?* Hensikten med studien er å bidra til å øke kunnskapen om gruppens forståelse av og erfaring med tematikken. Jeg har intervjuet seks skilte somaliske foreldre med varierende botid i Norge. Det teoretiske grunnlaget for studien er transnasjonal teori, systemteori og narrativ teori samt sosialkonstruksjonisme og makt. For å analysere datamaterialet har jeg brukt fortolkende fenomenologisk analyse (IPA).

Resultatene mine viser at på grunn av migrasjonen til Norge, gjennomgår somaliske familier et kultursjokk. Rollene i familien forandrer seg etter migrasjonen; de opplever tap av storfamiliens hjelp til å oppdra barn, og relasjonene de hadde med sin familie og nettverk, er borte. Studien bekrefter tidligere forskning som beskriver at samlivsbrudd er vanlig blant somaliere i Norge (Engebriksen & Fuglerud, 2009), og informantene opplever at mange barn med somalisk bakgrunn bor hos én aleneforelder. I tillegg beskriver de at faktorer som manglende forståelse for det norske barneoppdragelsessystemet og fravær av sosial støtte har bidratt til å øke foreldrekonflikten. Funnene viser også at informantene er bekymret for at konflikten mellom foreldrene etter skilsmissen vil påvirke barnas adferd. Selv nevnte de eksempler på tenåringer med somalisk bakgrunn i Oslo som er involvert i kriminalitet og narkotika, og påpeker at denne utviklingen av barna kan ha blitt påvirket av foreldres konflikter.

Konklusjonen er at det er få som bruker mekling og andre tilgjengelige tjenester i forbindelse med foreldrekonflikter og barnefordelingssaker. Dermed er det mange familier som kunne hatt nytte av hjelp, men som ikke søker denne hjelpen. Det etterlyses flere mennesker med kulturell kompetanse som kan tilby tilpassede tjenester til somaliske familier for å finne en bedre måte å samarbeide på når det gjelder barna. Systemet kan ofte komplisere konflikten mellom paret etter samlivsbrudd, noe som også vil påvirke barneoppdragelsen etter skilsmisse i Norge.

Forord

Min største motivasjon til å ta høyere utdanning, og inspirasjon til å skrive en masteroppgave, er min mor, Maka Moallim, som forlot oss så altfor tidlig. Hun ofret alt, slik at jeg kunne bli trygg og fortsette å gå på skolen.

Jeg vil si tusen takk til deltakerne i denne studien, for deres engasjement og ønske om å dele sine erfaringer. Uten dem vil denne oppgaven ikke ha vært mulig.

Å skrive denne oppgaven har ikke vært lett, men det har vært veldig lærerikt. Jeg er evig takknemlig overfor alle mine gode venner som har gitt meg innspill og støtte. En spesiell takk vil jeg rette til min familie, særlig min kjære mann, Abdi Gele, og datter, Kamila, som har vært med meg hele veien til målet.

Til slutt jeg vil rette en stor takk til min veileder, Silje Marie Hole Hirsch, for hennes tålmodighet og gode innspill. Uten det ville det ha vært vanskelig å komme i mål.

Oslo, mai 2021

Fathia Kalif Gele

1.0 Innledning

Samlivsbrudd er relativt vanlig blant somaliere i Norge (Engebrigtsen & Fuglerud, 2009), og mange barn med somalisk bakgrunn vokser opp hos en aleneforelder, ofte hos mor.

Foreldreskap, ekteskap og skilsmisser diskuteres mye blant somaliere, både i og utenfor Norge (Friberg & Bjørnset, 2019). Det snakkes om at det å være enslig mor har blitt normalisert etter at flere somaliere har migrert til vestlige land. Videre snakkes det om at somaliske ekteskap er i krise, at det er flere konflikter, og at flere familier enn tidligere blir oppløst. Sentrale tema i debatten er hvem som har skylden for den krisen, og hvorfor foreldresamarbeidet ofte er dårlig etter en skilsmisse. Er det fordi kvinner har fått all makt, eller er det fordi mennene har gitt opp foreldregjeringen? Det snakkes også om konsekvensen dette har for barna, og for kvinnene som oppdrar barna alene. Det er få som snakker om hvilke konsekvenser dette kan ha for fedre, eller som er bekymret for fedrene.

1.1 Bakgrunn

Somaliske familier er den største innvandrerguppen fra ikke-vestlige land i Norge. Totalt er det 42 802 personer, hvor 28 642 er innvandrere og 14 160 er norskfødte (SSB, 2019). Det var få somaliere i Norge på 1980-tallet (Engebrigtsen & Farstad, 2004). De fleste var familier av somaliske menn som jobbet på norske båter. Blant somaliere ble de kalt *seaman*.

Borgerkrigen i Somalia brøt ut i slutten av 1988, først i Nord-Somalia og deretter i Sør-Somalia. Som følge av dette har flere millioner somaliere migrert til nabolandene og videre til Asia, Europa og Nord-Amerika. Dette har resultert i at familiemedlemmer og fjernere slektninger ble spredt rundt i verden. Mange somaliere som kom til Norge, var unge mennesker som ikke hadde hatt mulighet til å få utdanning eller arbeidserfaring som følge av borgerkrigen og migrasjonsprosessen. Mange somaliere har fortsatt sine viktigste nettverk utenfor Norge (Engebrigtsen & Fuglerud, 2009).

Migrasjonsforskningen som har blitt gjort på somaliske familier i vestlige land (ibid.), gir et bilde av at familiestrukturen i somaliske familier som lever utenfor Somalia, fortsatt er tradisjonell. En av forklaringene som nevnes er at de fleste somaliere er praktiserende sunnimuslimer. Sosiale normer og skikker som var vanlige i Somalia, inkludert kjønnsroller, blir opprettholdt med begrunnelsen av at det er fra islam.

Familien og klanen har vært og er den institusjonen i Somalia som gir økonomisk hjelp i krise, den institusjonen som dømmer ved konflikter og den institusjonen som beskytter deg når du er i konflikt med noen fra en annen klan. Klanen og slekta har forpliktelser overfor deg, men det betyr også at du har forpliktelser overfor dem. I mangel av en fungerende stat,

har klanen gjort mye av det staten gjør i Norge. Videre er det somaliske samfunnet et patrilineært og klanbasert samfunn. Det vil si at slektskapet går gjennom farslinja, og klansystemet brukes som en form for intern identifisering, der medlemmene regner slektskap gjennom mannslinjen. Både menn og kvinner tilhører sin bestemte klan gjennom hele livet (ibid.).

Det tradisjonelle synet på ekteskap (*guur* på somali) er fortsatt det rådende synet. Et ekteskap er som et bånd og en allianse mellom familier, og mellom klaner, heller enn mellom to individer. Tradisjonelt sett har det vært like vanlig med arrangerte ekteskap som ekteskap basert på kjærlighet. Etter initiativ fra de to som skal gifte seg, forhandler familiene til det blir enighet om en avtale. Før ekteskapet blir legalisert gjennom en muslimsk seremoni (kalt *nikaax* på somali), betaler mannens familie en brudepris (*yarad*) (Engebrigtsen & Fuglerud, 2009). *Nikaax* er seremonien som bekrefter at et legalt ekteskap er inngått.

Når et ekteskap blir oppløst, blir det gjort i samarbeid med familien og klanen. Foreldreskapet og familien skal fortsatt eksistere, og kun parforholdet skal ta slutt. Skilsmisse er vanlig blant somaliere, og både mannen og kvinnen kan gifte seg flere ganger i løpet av livet. Det ligger forventninger i både den islamske loven og den somaliske kulturen at foreldresamarbeidet skal fortsette selv om ekteskapet er slutt, og noe annet er brudd på normen. Familien og slekten forventer også at barn skal kjenne til sin slektskapslinje, som er farens linje. Barn blir sett på som en ressurs, og et stort antall barn er med på å styrke klanen. Polygami er fortsatt vanlig. Det er akseptert så lenge mannen kan forsørge kvinnene både økonomisk og emosjonelt. Når et ekteskap blir oppløst, blir det oppløst i samarbeid med familien og klanen (Engebrigtsen & Fuglerud, 2009).

1.2 Forforståelse

Jeg har selv bakgrunn fra Somalia, og kom som 13-åring til Norge gjennom familiegjenforening. I Somalia vokste jeg opp med min mor, besteforeldre, tanter og onkler. Da jeg kom til Norge, bodde jeg for første gang med min far og mine søsken. Dette var en stor kontrast for meg som kun var 13 år. Jeg måtte lære et nytt språk, en ny kultur og et nytt miljø. Mine to kulturelle bakgrunner opplever jeg nå som nyttig for å komme til kjernen av denne tematikken. Jeg har i tillegg en bakgrunn fra arbeid som miljøterapeut i oppsøkende tjenester i Oslo, med oppfølging og veiledning av barn, ungdommer og deres familier. I løpet av masterstudiet har jeg jobbet som familieveileder i et tiltaksteam, og nå jobber jeg som familieterapeut på Robust i Kirkens Bymisjon. Jeg har, fra og med 2017, drevet med foreldreveiledningskurs og seminarer, særlig for mødre som har ønsket møteplasser for å

treffe andre i liknende situasjoner. Seminarene og kursene handlet særlig om barneoppdragelse og forståelsen av det norske velferdssystemet. Disse møteplassene fungerte også som selvhjelpsgrupper. Dette har gjort at jeg møtt flere familier med innvandrerbakgrunn og hørt historier om ulike utfordringer som familier og ungdommer møter. Gjennom ulike arenaer har jeg over tid hatt mange samtaler rundt dette temaet med personer med somalisk bakgrunn.

1.3 Problemstilling

Bakgrunnen for oppgaven min er å ha fokus på helheten i somaliske familier i Norge, og jeg vil utforske samhandlingen mellom foreldrene når det gjelder barneoppdragelse. Da dette blir et omfattende og stort felt, vil jeg begrense oppgaven til mødre og fedres rolle samt deres opplevelse av samhandling i oppdragelsen av barna etter skilsmisse. Temaet kan gjelde mødre som har mistet mestringsfølelsen, skilsmisser hvor mødre blir alene med omsorgen, fedre som blir skjøvet bort eller blir fraværende, kulturelle forventninger, lite kjennskap og kunnskap om hjelpetilbud i Norge, lite og dårlig språkkunnskap samt rus og kriminalitet blant barn og unge (Hollerud et al., 2017, s. 24).

Med bakgrunn i ovennevnte tema, har jeg valgt følgende problemstilling for min oppgave: «Hva er somaliske foreldres opplevelse av sitt samarbeid rundt barneoppdragelsen etter skilsmissen?»

Det overordnede målet med masterprosjektet er å bidra til økt kunnskap som kan være med på å styrke familiene på en hensiktsmessig og konstruktiv måte, og medvirke til at de opplever mer likeverdige hjelpetjenester.

1.4 Begrepsavklaring

I denne oppgaven blir begrepene *samarbeid* og *foreldresamarbeid* brukt om hverandre.

Begrepet *minoritet* brukes her om personer med annen språklig, etnisk eller religiøs bakgrunn enn det som kjennetegner majoriteten.

Når jeg bruker somaliere i denne oppgaven, mener jeg personer med somalisk bakgrunn i Norge. Dette er også begrep informantene bruker om selv seg. Begrepene brukes i denne oppgaven spesifikt for å beskrive hvordan foreldre arbeider sammen om omsorgen for barna etter en skilsmisse.

1.5 Oppgavens oppbygning

Denne oppgaven består av til sammen seks kapitler, etter innledningen. I kapittel to presenterer jeg den teoretiske rammen for oppgaven og tidligere forskning som er relevant for oppgaven. Kapittel tre inneholder den metodologiske rammen og jeg redegjør der for de

kvalitative metodevalgene for oppgaven. I kapittel fire presenterer jeg analysene av datamaterialet. I kapitel fem drøfter jeg resultatene fra de mest relevante funnene opp mot teori og forskning. I Kapitel seks oppsummerer jeg hovedpoengene fra drøftingen.

2.0 Teoretisk ramme

I dette kapitlet vil jeg først presentere relevant forskning. Videre tar jeg for meg teori om transnasjonalisme, kultur og kulturrelativisme. Deretter beskriver jeg sosialkonstruksjonisme, makt, systemisk forståelse og narrativ teori.

2.1 Relevant forskning for studiens fagfelt og praksisfelt

Mange studier tar for seg samarbeid mellom foreldre etter samlivsbrudd i befolkningen generelt i Norge (eks. Nilsen et al., 2012, Sels-Agersten & Severinsen, 2011). Det er likevel lite forskning i Norge knyttet til foreldre med somalisk bakgrunn og deres erfaringer rundt foreldresamarbeid etter skilsmisse, unntaket som er kjent for meg er (Engebrigtsen & Fuglerud, 2009). I det følgende vil jeg derfor inkludere forskning som omhandler tilsvarende situasjoner for innvandrere generelt i Norge, annen relevant forskning som handler om personer med somalisk bakgrunn i Norge og forskning om foreldresamarbeid etter samlivsbrudd blant personer med somalisk bakgrunn fra land som har fellestrekk med Norge, f.eks. Finland og Sverige.

Rapporten «Minoritetsperspektiver på norsk familievern» (Lopez, 2007) som er basert på erfaringer fra menn og kvinner med innvandrerbakgrunn handler blant annet om at det er vanskelig for informantene å skille mellom terapi og mekling når de er i kontakt med familievernkontoret. Dessuten er de ulike forventningene som familiene har, ikke i samsvar med terapeutens fokus på prosess og tilnærmingen til konfliktløsningen. Videre skriver hun at det er et stort behov for å få mer kunnskap om ulike minoritetsgruppers egne erfaringer. Bredal & Vislies (2017) studie bygger på intervjuer fra terapeuter i familievernet, og i frivillige organisasjoner som driver tjenester rettet mot minoritetsfamilier og trossamfunn (kristne og islamske). En felles oppfattelse blant informantene er at det er få familier med minoritetsbakgrunn som bruker familievernkontoret. Det gis ulike forklaringer til dette, blant annet er det få som kjenner til tilbudet, og det kan være en generell manglende tillitt til det offentlige. De sier at det er helt avgjørende å innhente data fra ulike personer med minoritetsbakgrunn for å finne gyldigheten av disse forklaringene.

I en kartlegging av erfaringer fra fem kommuner og åtte bydeler i Oslo» tar Engebrigtsen og Farstad (2004) erfaringene fra ansatte som jobber i ulike offentlige kontorer og private organisasjoner, deriblant var det 19 ansatte med somalisk bakgrunn som ble intervjuet. Rapportens formål var å hente inn ansattes erfaringer med å arbeide med personer fra den somaliske befolkningen i Norge, som har oppsøkt hjelp enten fra de ulike offentlige kontorene, eller fra organisasjoner som samarbeider med enkelte personer eller familier med

somalisk bakgrunn. Rapporten kom med konkrete tiltak som kunne forbedre somalieres situasjon i Norge, hvor de møter ulike utfordringer knyttet til kontakten med det offentlige hjelpeapparatet.

Forskning på personer med somalisk bakgrunn i Norge viser at mange opplever høy tilfredshet med livet, men at en relativt stor andel opplever opphopning av levekårsproblemer (Tronstad, Nygaard & Bask, 2018, s. 8). Samtidig er det tendenser til at de blir stigmatiserende framstilt i medier og politisk debatt (Engebretsen, 2006, s. 210), og at mange opplever diskriminering (Midtbøen, 2015). En rapport om migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 48) beskriver at svært mange unge somaliere i Norge vokser opp i splittede familier med store søskenflokker. Familiestrukturen i den somaliske gruppen har tilsynelatende gått i oppløsning. Hele 61 prosent av barn og ungdom oppgir at de ikke bor sammen med begge sine foreldre. Samtidig har omtrent 80 prosent tre søsken eller flere.

Forskning om somaliske foreldres opplevelse av foreldreskap i Finland viser at forhold som kultur, sosiale normer og miljø har mye si for barneoppdragelsen (Degni et al., 2006). Migrasjon kan for eksempel ofte føre til konflikter mellom generasjoner, der barn og unge forhandler mellom to sett med kulturelle normer. En svensk studie (Osman, 2006) beskriver at somaliske foreldre opplever barrierer for en vellykket overgang til en nordisk barneoppdragelse, fordi de oppfatter at de har manglende foreldreferdigheter i det nye landet og mangel på kunnskap om foreldres rettigheter.

I somalisk familietradisjon deler mannen, kona og resten av storfamilien ansvaret for å oppdra barna. Etter å ha flyttet til Finland, savner mange somaliske familier det å kunne dele på ansvaret med nære og fjerne slektninger. De gjennomgår betydelige endringer i familiestrukturen, kjønnsdynamikken og forholdet mellom foreldre og barn etter migrasjonen. Dette miljømessige og kulturelle skiftet kan ha skapt et kulturelt sjokk som ofte resulterer i samlivsbrudd (Al-Sherwani, 2017, s. 70–87). Gabowduales (2010) studie om somaliske familier i Norge beskriver at den økonomiske uavhengigheten somaliske kvinner har fått i Norge og tapet av det sosiale nettverket familien hadde, har endret kjønnsrollene. Somaliske menn må plutselig påta seg roller som tradisjonelt ble tildelt kvinner, og dette forårsaker konflikter mellom ektefeller, fordi somaliske menn føler at deres autoritet blir utfordret.

Splitting av familier har økt andelen av enslige mødre med mindreårige barn i den somaliske befolkningen. For eksempel er andelen somaliske barn i Finland, som bor med en enslig mor,

høyere enn blant alle andre etniske grupper i landet. I 2012 bodde omtrent 40 prosent av de somalisktalende barna med en enslig mor (Ismail, 2016, s. 128). Man kan anta at noe av det samme også gjelder for somaliske familier i Norge.

I rapporten «Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll» (Friberg & Bjørnset, 2019) kommer det fram at familien som institusjon har blitt vesentlig svakere blant en del somaliere i Norge, og at menn sliter med å fylle den tradisjonelle funksjonen som forsørger i familien. Noen av årsakene som blir nevnt i rapporten, er at somaliske menn i liten grad har innpass på det norske arbeidsmarkedet. Mange har svært lave inntekter, og en del sliter med rus og sosiale problemer. Dette fører til at mange av mennene blir skjøvet ut samfunnet. Somaliske kvinner med mange barn har langt bedre tilgang til økonomisk sikring gjennom velferdssystemet, først og fremst i egenskap av å være mødre med ansvar for mindreårige barn. Maktforholdet mellom kjønnene er på denne måten snudd på hodet.

Mange somaliske fedre opplever store utfordringer når det gjelder å følge opp sine barn og å være rollemodeller, ikke minst for sine sønner. I overgangen fra det somaliske til det norske samfunnet har morsrollen vært langt lettere å overføre enn farsrollen. Samtidig er det ingen tvil om at somaliske mødre i stor grad ofte står alene med ansvaret for barneoppdragelsen (Friberg & Bjørnset, 2019, s. 113–114). Det er 42 000 somaliere i Norge, av disse er 30 prosent barn som er født i Norge. Mange familier møter utfordringer knyttet til barneoppdragelse og andre sammensatte utfordringer. Med dette som bakgrunn anser jeg det relevant å undersøke hvilke erfaringer og opplevelser informantene har når det gjelder foreldresamarbeidet etter skilsmisse.

2.2 Transnasjonalisme

Tidligere var hovedfokuset i transnasjonale studier på forflytning av varer og kapital, kommunikasjon og folks bevegelser over nasjonale grenser. Familiedynamikk var gjenstand for liten oppmerksomhet. Migrasjonsforskere fikk etter hvert interesse for hvordan migranter inkluderes i og tilpasser seg det nye vertslandet. Livet til mennesker som migrerer til et nytt land, kan ikke lenger forstås kun ved å se på hva som foregår innenfor nasjonale grenser (Levitt & Jaworsky, 2007).

Forskere innser at det trengs mer kunnskap om hvordan de transnasjonale forbindelsene påvirker individenes liv. Det var ikke før på 1990-tallet at forskere anerkjente transnasjonale migrasjonsstudier som et eget perspektiv og fagfelt. Migrasjonsforskere har tidligere forholdt

seg til migrasjon som en enveisprosess der assimilering er det endelige målet. Senere studier beskriver tvert imot migrasjon som en toveisprosess der migranter og deres etterkommere aktivt opprettholder båndet til opprinnelseslandet, selv om de har etablert seg i et annet land (ibid.). Transnasjonal migrasjon beskrives som en prosess der noen migranter fortsetter å være aktive i sitt hjemland samtidig som de er en del av landet som mottok dem. Migrantene og deres etterkommere deltar aktivt i familien; i sosiale, økonomiske og religiøse prosesser som strekker seg over landegrensene, samtidig som de blir en del av befolkningen der de er bosatt (Schiller et al., 1995).

Transnasjonale prosesser påvirker både livet til det enkelte mennesket og deres familier gjennom personlige forbindelser. Det vil si at nære relasjoner blir vedlikeholdt og forhandlet på avstand ved pengeforsendelser, transnasjonal kommunikasjon og besøk i hjemlandet. Ny forskning viser også at det å leve transnasjonalt gir enkelte mennesker en mulighet til å overkomme fattigdom og maktesløshet. Videre påpekes det at transnasjonale forbindelser ikke vil være av samme intensitet eller like sentralt i livene til personene i andre og tredje generasjon (Schiller et al., 1995).

Transnasjonale studier som har undersøkt familiedynamikken hos immigranter, fant at ekteskap er normen for noen immigranter, men at skilsmisser har en økende tendens og er foretrukket av kvinner. Disse kvinnene har lyktes med å støtte familiene sine i en tid der menn sliter med å få endene til å møtes. Dette gir ofte mer selvstendighet for kvinnene og høyere skilsmisserater (Abdi & Cawo, 2014).

2.3 Kultur

Ifølge Thomas Hylland Eriksen kan kultur forstås som vår væremåte, verdier, kunnskap og vår måte å oppleve og handle i verden på (Eriksen, 2001). Kultur er ikke statisk, men en dynamisk prosess som endres når omstendighetene rundt den endres. Faktorer som migrasjon, sosial kontekst og utdanningsnivå kan justere en kultur og kan spille en viktig rolle i fornyet forming av et samfunns normer, oppførsel og verdier. Kultur forandrer seg over tid fra en generasjon til en annen. Kultur handler også om relasjonen mellom mennesker, og migrasjon påvirker kulturens fundament. Et eksempel på denne dynamikken er når vi flytter til et nytt land og kommer i kontakt med nye mennesker som vi bygger relasjoner med; blir vår måte å se verden på tilpasset gjennom denne nye kontakten.

Wales(2005) arbeidet med irsk-australere i Melbourne har vist hvordan migrasjon spiller en rolle i kulturen; det kan gi en ny følelse av hvem «den andre» er, og en annen forståelse av

«selvet». Selvet er den delen av deres egen kultur som de ikke har vært oppmerksomme på gjennom migrasjonen.

Kulturbegrepet brukes i min studie der det er relevant for å forstå informantenes beskrivelse av den nye konteksten som de befinner seg i. Det gjelder også for å forstå på hvilken måte informantenes oppførsel og praksis er påvirket av to kulturer, og hvilken konsekvens denne påvirkningen har på familiens velferd, problemløsninger og omsorgsoppgaver. Eksempelvis har man i den somaliske kulturen ikke bare omsorgsoppgaver overfor barna, men også overfor eldre og syke i familien.

2.4 Kulturrelativisme

Kulturrelativisme er et perspektiv som handler om at enhver kultur må forstås ut fra sine betingelser og premisser. Den innebærer en forståelse av at det ikke finnes universelle sannheter som er sanne og riktige (Engebriksen & Fuglerud, 2009, s. 158–159).

Kulturrelativisme blir aktuelt når man i arbeid møter familier. Da er det en forutsetning at både hjelperen og familiene er åpne for andre tankesett, håp og ønsker. Kulturrelativisme fordrer kritiske spørsmål til hva vi kulturelt sett har satt oss som sannheter. Eksempelvis gjelder dette den norske barneoppdragelsen. Hva skjer når denne blir en sannhet som skal gjelde alle som bor her uansett hva de måtte synes om den? For å forstå andre modeller, eller sannheter, enn ens egen, hjelper det å kommunisere bedre og lære av andre og hverandres livserfaring (ibid.).

2.5 Sosialkonstruksjonisme

Kenneth Gergen (2005) var kritisk til antagelsen om alt en tar for gitt om den sosiale verden. Den sosialkonstruksjonistiske tilnærmingens kjennetegn er at den forholder seg kritisk til en objektiv sannhet. Den mener at mennesker forstår og skaper sin egen virkelighet gjennom sosial samhandling og språk fra den kulturelle tradisjonen og konteksten som de er en del av (Gergen, 2005). Vår kunnskap om verden er ikke universell, og mennesker konstruerer sin virkelighet både med innhold og konsekvens gjennom språket. Derfor er det viktig å forstå hvilken betydning ord og begreper, som folk bruker i sosiale sammenhenger, har (Gergen, 2005).

2.6 Makt

Maktbegrepet er relevant for å belyse maktforhold i familiene, hvordan makt viser seg i rollene som mor og far, og i systemene rundt familien. Ved å forstå disse maktrelasjonene kan familieterapeutene og veiledere, som familiene møter, bedre hjelpe familiene.

Michel Foucault var både filosof og historiker og en av postmodernismens viktigste tenkere (Engebretsen & Heggen, 2012). Han har hatt stor innflytelse på flere fagfelt. Blant annet har han vært en viktig inspirasjonskilde for narrativ terapi (Holmgren, 2008). For Foucault var makt et sentralt begrep, og han var opptatt av å undersøke maktens ulike former og utviklingen av makt gjennom historien (Jensen & Ulleberg, 2015). Foucault var opptatt av å definere makt som noe verken positivt eller negativt i sin virkning, men produktivt og noe som aldri kan forstås adskilt fra konteksten den viser seg i (Lundby, 1998, s. 94). Foucault problematiserer forholdet mellom makt og kunnskap når han hevder at makt viser seg i alle relasjoner, i samfunnsstrukturen og i diskursene. Diskursbegrepet beskriver han som «et spesielt mønster eller måte å tenke på». For Foucault var diskurs skapt ved en spesiell form for sosial praksis, for eksempel diskurs om kjønn eller familie. Han hevdet at det eneste stedet makten kan utfordres på er fra innsiden av maktforholdet selv (Lundby, 1998).

Når Foucault beskriver den moderne makten, sier han at det moderne menneskets liv er styrt av mange former for normer som de ikke har kontroll over. Disse normene former hvordan vi forstår oss selv og hvordan vi blir oss selv. Enkeltindividene er stadig i en tilstand der de er i forhandling med diskursene som de lever under. Dette gir mulighet for forandring – en motmakt i et undertrykkende forhold (Lundby 1998, s. 96–97).

Forholdet mellom brukeren og den profesjonelle hjelperen er i utgangpunktet skjevt. Dette asymmetriske maktforholdet mellom brukeren og den profesjonelle hjelperen viser seg eksempelvis gjennom rutiner og strategier – og gjennom deres fag og språkkunnskap. De sitter på definisjonsmakten til hvordan en skal forstå problemet, og dermed kan de få gjennomslag for sin versjon av virkeligheten (Jensen & Ulleberg, 2015). Eksempelvis har de profesjonelle som jobber i NAV eller barneverntjenesten, myndighet til å henvise familiene til andre tjenester, uten at familien har tilstrekkelig informasjon om stedet de skal gå til. De profesjonelle kan dessuten innhente informasjon som de mener er viktig for å ta avgjørelser. Det kan oppstå situasjoner der familiene må vise tillitt til hjelperne i frykt for å ikke miste tjenester eller vekke bekymring.

Foucaults syn på makt har gitt et nytt perspektiv i terapifeltet (Lundby, 1998). Makt er ikke ensidig, men basert på den hverdagslige samhandlingen mellom mennesker. Makt viser seg i diskursene og eksempelvis i måten vi beskriver og tenker om personer på. Makt skal alltid forstås i den konteksten den fremtrer, derfor finnes makt overalt. Makt kan også oppfattes som noe rasjonelt, og det vil alltid være en potensiell motstand mot maktforholdene.

2.7 Systemisk forståelse

Systemteori ble først utviklet av biologen Ludwig Von Bertalanffy (Ølgaard, 2014). Han var motstander av det mekaniske synet på menneskelige systemer og tok utgangspunkt i at organismer er åpne systemer som stadig er i interaksjon med sine omgivelser (Johnsen & Torsteinsson, 2012). Han så på ethvert system som en organisert helhet som kan være så kompleks at den ikke kan deles uten at helheten går tapt (Ølgaard, 2004). Det var Bertalanffys arbeid som var grunnlaget for at familieterapeuter startet å betrakte familien som et åpent system (Jones, 1995). Når dette overføres til forståelsen av familier eller grupper, innebærer det at familien blir sett på som noe mer enn summen av alle familiemedlemmene (Hårtveit & Jensen, 2004). Det gjelder også å forstå hvilken helhet familien selv anser å befinne seg i, i forhold til de ulike systemene rundt familien. Familien kan også betraktes som et subsystem når det gjelder kultur, samfunn, familier og nettverk. For å forstå menneskelige systemer må en se sammenhengen i et sirkulært perspektiv (ibid.).

Systemisk forståelse har sitt utspring i utviklingen av familieterapien på 1970-tallet. Innenfor systemisk forståelse og tenkning er fokuset rettet mot relasjoner, kommunikasjon og samspill mellom mennesker og deres omgivelser. I familieterapifeltet har det skjedd et paradigmeskifte fra et lineært årsak–virkning-perspektiv til et sirkulært perspektiv. Det vil si at fokuset er flyttet fra å studere personens egenskap, til en sirkulær tenkning som setter relasjoner mellom mennesker som utgangspunkt for forståelsen (Jensen & Ulleberg, 2017). Å se menneskelig samspill sirkulært betyr at en persons handlinger blir påvirket av omgivelsene, samtidig som personen påvirker omgivelsene (Johansen & Torsteinsson, 2012, s. 29). Kontekst betyr sammenheng; det omfatter sammenhengen et budskap eller atferd forekommer i, og hvilken betydning det har for kommunikasjonen (ibid.), eksempelvis i en samtale med et par. Jo mer informasjon vi har om hva som er viktig for dem, for eksempel hvilken situasjon de befinner seg i, deres historie og hva som har skjedd, desto mer (ibid.). Bateson forstår informasjon som «en forskjell som utgjør en forskjell» (Jensen, 2016).

Å punktuere betyr å stoppe opp en prosess for å danne seg et bevist bilde for å forstå samspillet. Det er ulikt hvor i situasjonen enkelte punktuere for å forstå samspillet (ibid.). I symmetrisk interaksjon punktuere deltakerne i samspillet på likhet, mens i den komplementære relasjonen punktuere personen på ulikhet.

2.8 Narrativ terapi

Narrativ terapi kan brukes som en forståelsesramme for å få økt forståelse av hvordan foreldrenes egne livserfaringer henger sammen og skaper mening for dem, og hvordan deres

opplevelser blir formet ut fra konteksten og livssituasjonene som de lever i (Johnsen og Torsteinsson, 2012, s. 200). Ordet narrativ betyr fortelling. Narrativ terapi vektlegger menneskenes erfaringer og kunnskap i sentrum for alt samarbeid (Lundby, 1998). Alle livserfaringer er unike, og for å skape en rikere fortelling om seg selv og andre tar man, i narrativ terapi, utgangspunkt i hvordan personen responderer i møte med problemet. Det handler om å ha fokus på menneskets intensjoner, verdier, moral og kultur (Morgan, 2005, s. 11).

Michael White og David Epston er grunnleggerne av narrativ terapi. Denne teorien baserer seg blant annet på et poststrukturalistisk idegrunnlag, og narrativ terapi tar utgangspunkt i at alle klienter har sin unike erfaring (Epston & White, 1990). White og Epston har hentet ideer fra sentrale teoretikere som blant annet Foucaults syn på moderne makt og samfunnsdiskurser. White bruker også Foucaults arbeid i utviklingen av flere metoder innen narrativ terapi, f.eks. ideene for nyskriving av historier med klienter og å skape alternative historier (Lundby, 1998). Narrativ terapi har også fått inspirasjon fra Batesons kommunikasjonsteorier og beskrivelsen av at det alltid kan fortelles flere historier enn den dominerende historien. Jerome Bruners ideer om meningsbegreper og hans ide om meninger er alltid formulert i narrativer (Holmgren, 2006). Disse ideene gir terapeuten mulighet til å utforske alternative historier om folks liv, heller enn problemhistorien, slik at personen får mulighet til å ta tilbake makten i sitt liv, skille mellom personen og problemet, og få fram egne foretrukne måter å leve på (ibid.).

2.8.1 Eksternalisering

White startet sin praksis med eksternaliserende samtaler gjennom sitt arbeid med barn med psykosomatiske problemer og deres familier på 1980-tallet (Epston & White, 1990). White så hvordan barnas problemer påvirket familiens liv ved tegn på utmattelse, hjelpeløshet rundt problemet og anklagelser som bidro til påføring av skyld (ibid.). White introduserte eksternalisering som en særskilt måte å snakke om problemet på. Eksternalisering er en måte å få atskilt personen fra den personifiserte og internaliserte problembeskrivelsen på. I dette perspektivet anses sosiale og psykiske problemer som noe som ikke er iboende i mennesket, men problemet blir omtalt som noe som *kommer i veien for* personens ønskete måte å leve sitt liv på (Epston & White, 1990). Det blir problemet i seg selv som blir problemet, og ikke personen (ibid.). Eksternalisering av problemet kan også føre til at personen kan oppdage delene av livet sitt og relasjonene der problemet ikke har innvirkning. Dette kan gjøres ved å

få fram fakta som motsier problemhistoriene, slik at det blir rom for å fortelle nye historier (ibid.).

2.8.2 Ny fortelling av historie

Mennesker former sin identitet gjennom de historiene de forteller om seg selv, men også gjennom de historiene andre forteller om dem. Enhver fortelling er en fortolkning, en utvelgelse basert på hukommelsen. Mennesker husker best og vektlegger mest de historiene som passer inn i den måten de ser på seg selv på. Det er gjennom samspill med omgivelsene at mennesker utvikler sine historier, og da kan det oppstå en dominerende historie om dem. Men, menneskers livserfaringer er alltid rikere enn fortellingene rundt problemhistorien. I begynnelsen når mennesker søker hjelp hos en terapeut, kommer det ofte framme historier som handler om sorg, tap, sinne og identitetskriser (Lundby, 2009).

I narrative samtaler er en opptatt av å få fram det White kaller *unike resultater* (Epston & White, 1990). Unike resultater betyr de erfaringene klienten har, som ikke kan forklares ved at problemet har makt over dem (Lundby, 1998). Det er personen selv som formulerer erfaringene som er unike resultater (Epston & White, 1990). De unike resultatene skaper mulighet for en person til å knytte ny kontakt med sin historie. Disse fortellingene er ofte basert på livserfaringer som hittil har vært neglisjert, men som er betydningsfulle. Disse fortellingene kan være inngangsporten til å uttrykke viktige verdier, håp, savn og forpliktelser, og utgjør en alternativ historielinje om folks liv heller enn problemhistorien. Personen kommer i posisjon til å bli en handlende aktør i sitt eget liv (Lundby, 2009).

Den narrative terapeuten er ikke ekspert på andres liv, og er heller ikke en nøytral person i samtale med andre. En kan si at en narrativ terapeut er en ekspert i å holde seg nysgjerrig for å medvirke til en rikere historiefortelling (Epston & White, 1990).

2.8.3 Det fraværende, men implisitte

Ideen om å bruke begrepet «det fraværende, men implisitte» i narrativ teori er hentet fra Whites første møte med Batesons (1972) beskrivelse av at det er en dobbelthet i alle beskrivelser. Videre hentet White inspirasjon fra det Jaques Dariddas (1978) kaller «det fraværende, men implisitte» i skriftlige tekster (Lundby, 2009). Dette handler om at når folk beskriver en problematisk historie fra sitt liv, får en ofte en beskrivelse av det som har vært smertefullt og trist, som om denne historien representerer hele dem. «Det fraværende, men implisitte» innebærer en forståelse av at når folk sier de er triste eller deprimerte, så må de også ha opplevd og erfart det motsatte. Det betyr ikke at en skal erstatte den triste historien eller bagatellisere smerten personen opplever. Men den narrative terapeuten skal være

interessert i å hjelpe personen til å utvide sin historie, ved å påpeke at det alltid finnes en mulighet til å fortelle en rikere og mer foretrukken historie. Med andre ord skal den narrative terapeuten være nysgjerrig på det fraværende, men implisitte i de historiene som fortelles. White kaller denne terapeutiske lytterposisjonen «dobbel lytting», det vil si å gi plass for den dominerende historien som blir fortalt, og samtidig lete etter andre fortellinger om den foretrukne identiteten for personen (ibid.).

3. Metode

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for metodiske tilnærminger, vitenskapsteoretisk ståsted, min bruk av kvalitativ metode og kvalitativt forskningsintervju i oppgaven. Deretter beskriver jeg analysemetoden, rekruttering, gjennomføring og forskerrollen.

3.1 Valg av vitenskapsteoretisk ståsted

Valg av vitenskapsteoretisk ståsted i denne studien er en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming, da jeg ønsker å forstå og se nærmere på somaliske mødre og fedres opplevelse av foreldresamarbeid i barneoppdragelse etter samlivsbrudd. Jeg ønsker å utforske forholdet foreldre har om samarbeid – og deres opplevelse, forståelse og erfaringer med de ulike perspektivene av samarbeid. Dette passer derfor godt inn i forståelsesrammen av det fenomenologiske og hermeneutiske (Thagaard, 2018).

Fenomenologi er en sentral tenkning innen filosofien, og den ble grunnlagt av den tysk-østerrikske filosofen Edmund Husserl (1859–1938) rundt 1900 (Thomassen, 2006). Innenfor kvalitativ forskning er fenomenologi et begrep som peker på den subjektive opplevelsen av informanten som studeres, for å oppnå en dypere forståelse av informantens meninger og erfaringer av et fenomen. Forskeren er interessert i informantens levde perspektiv og det som tas for gitt innenfor en kultur (Thagaard, 2018).

Hermeneutikk er fra det greske ordet *hermeneuein* som betyr å tolke eller fortolke. Gadamer er en sentral teoretiker innen hermeneutikken. Tradisjonelt ble hermeneutikk brukt for å fortolke teologiske tekster, men i senere tid ble den brukt i mer allmenn teori om fortolkning og forståelse. Den har utviklet seg fra en lære om tekstfortolkning til allmenn teori om fortolkning og forståelse i en vid forstand (Thomassen, 2006). I hermeneutikken vektlegges å fortolke folks handlinger på et dypere nivå enn det som er innlysende for oss. Det er ingen absolutt sannhet, et fenomen kan tolkes på flere nivåer. Mening forstås i lys av helheten og den sammenhengen det studeres i. Målet med dette er å presentere en rikholdig beskrivelse som inneholder både fortolkning av det intervjupersonen forteller, og forskerens fortolkning av dette (Thagaard, 2018). Dette vitenskapsteoretiske ståstedet passer også godt til analysemetoden som jeg tar i bruk, Interpretative Phenomenological Analysis (IPA), der forskeren ønsker å forstå hvordan deltakeren fortolker sine erfaringer, og hvordan forskeren prøver å forstå informantens fortolkning. Denne metoden er spesielt verdifull når du undersøker emner som er komplekse, tvetydige og følelsesmessig ladet (mer om denne analysemetoden under).

3.2 Valg av forskningsdesign: kvalitativ tilnærming

Ettersom temaet tidligere er lite undersøkt i Norge, ønsker jeg å utforske temaet i dybden, og ut fra personenes egen opplevelse, tolkning og meninger (Johannessen et al., 2016). Jeg velger derfor å bruke en kvalitativ tilnærming til denne studien. I kvalitativ forskning ønsker forskeren å oppnå en forståelse av sosiale fenomener som en studerer. Forskeren kan komme i nær kontakt med intervjupersonen i feltet, enten i form av intervju eller observasjon. Dessuten har en forsker som bruker en kvalitativ tilnærming, mulighet til å fordype seg i personlige og sensitive emner som ikke kan måles i kvantitet (Thagaard, 2018). I kvalitative studier har forskeren også en del fleksibilitet, det kan være eksempelvis å justere problemstillingen eller ha mulighet til å håndtere andre utfordringer som forskeren kan støte på underveis i forskningsprosessen.

3.3 Kvalitativt intervju

Kvalitativt forskningsintervju blir ofte beskrevet som en samtale med struktur og formål (Smith et al., 2009). I kvalitative forskningsintervjuer er man for det første mer opptatt av betydningen, det vil si informantenes perspektiver, erfaringer og holdninger, enn av adferd. Kontakten mellom forskeren og intervjupersonen som studeres, er basert på et subjekt-til-subjekt-forhold (Thagaard, 2018).

Ut fra studiens tilnærming, problemstilling og analysemetode, velger jeg å utføre et én-til-én semistrukturert intervju, fordi denne typen intervju hjalp meg med å forklare og bedre utforske deltakernes meninger, erfaringer og fenomener opp mot mitt forskningstema.

Videre har jeg brukt samme intervjuguide for alle informantene (vedlegg3), men har likevel hatt variasjoner i rekkefølgen av spørsmålene, samt åpne tema med underspørsmål for å utdype de forskjellige temaene. Samtidig var alle intervjuene unike. Hver informant hadde noen temaer de ønsket å utdype mer enn andre, og det var min oppgave å følge dem der de ønsket. Intervjuguiden var også et fint redskap å ha med under intervjuet for å sjekke at jeg hadde gått gjennom alle temaene (Johannessen et al., 2016).

3.4 Analysemetode

Til denne oppgaven valgte jeg å bruke en versjon av Interpretative Phenomenological Analysis (IPA), inspirert av måten den presenteres på av Smith, Flowers og Larkin (2009) og Dallos og Vetere (2005). Metoden er utviklet av Jonathan Smith på 1990-tallet. IPA representerer en ung og framvoksende tilnærming i kvalitative undersøkelser, særlig innen retninger som helse- og sosialfaglige og humanistiske studier (Dallos og Vetere, 2005). Metoden er et godt verktøy for å studere nærmere hva som skaper mening for informanten, og

hvordan de beskriver sin livsverden. IPA bygger på fenomenologi, hermeneutikk og ideografiske prinsipper. Den vektlegger for det første, inspirert av fenomenologi, det som er meningsbærende for intervjupersonen og den subjektive erfaringen de har til temaet som studeres (Smith et al., 2009). Videre får intervjupersonene fortelle sin historie og reflektere over det som er viktig for dem. For det andre er den hermeneutisk, siden forsker får mulighet til å forstå og fortolke intervjupersonens beskrivelse og refleksjoner av temaet som studeres. For det tredje er den ideografisk, fordi forsker er forpliktet til å se på hvert intervju både på generelt og detaljert nivå.

IPA passer godt når man skal studere en homogen gruppe som kan mye om et tema, og ved studier med opptil seks informanter for å gå kunne dypere i intervjupersonens livsverden. Analysemetoden er også i tråd med mitt vitenskapsteoretiske ståsted (Smith et al., 2009).

Jeg lar meg i tillegg inspirere av elementer innenfor sosialkonstruksjonisme slik disse forstås innenfor en narrativ tilnærming (Gergen, 2005).

3.4.1 Analyseprosessen

Jeg skal redegjøre for de seks analysestegene som jeg fulgte for å analysere hvert intervju (Smith et al., 2009).

Steg 1 – lese og re-lese (Reading and re-reading)

Jeg startet med å lytte til intervjuopptaket flere ganger, for å lage meg et bilde av intervjupersonen og dens stemmeleie. Deretter leste jeg transkriberingen flere ganger for å få fram et overordnet inntrykk av intervjupersonens meninger. På denne måten kunne også jeg konsentrere meg om ett intervju om gangen og notere ned mine refleksjoner.

Steg 2 – innledende notater (initial noting)

Dette var den mest tidskrevende delen av analysen. Her startet jeg med å notere de mest detaljrike beskrivelse av meningene, som språkbruken – og konteksten intervjupersonen er opptatt av. Jeg kom raskt i gang med å få frem disse delene, siden jeg allerede hadde hørt intervjuet flere ganger tidligere.

Steg 3 – utvikle nye temaer (Development emergent themes)

Jeg startet med å notere mine tanker, refleksjoner over teksten og teori som er aktuell for disse temaene. Disse skrev jeg på høyre side av marginen. Jeg konsentrerte meg om én del av teksten om gangen. I denne prosessen er det den hermeneutiske sirkelen som gjelder, da jeg kan se med et kritisk blikk på teksten og finne en ny helhetlig måte å se på teksten på.

Steg 4 – kategorisere temaer og finne nye mønstre (searching for connection across emergent themes)

I denne delen fokuserte jeg på å se sammenhengen mellom temaene og gruppere dem etter likheter og forskjeller. Det ble flere temaer til slutt, men jeg måtte lese transkriberingen og intervju spørsmålene på nytt. Jeg valgte ut noen temaer for ha plass til dem som var mer relevante for studien.

Steg 5 – starte på nytt med alle stegene på neste intervju (moving to the next case)

Siden det var til sammen seks intervju, var det viktig mentalt og fysisk å legge vekk det forrige intervjuet for å gi like mye oppmerksomhet til den neste. Jeg oppsummerte hvert intervju, hvert tema fikk en egen fargekode. Denne prosessen har jeg gjentatt seks ganger.

Steg 6 – finne temaer og mønstre (looking for patterns across cases)

I denne delen brukte jeg mye tid på å se etter sammenhenger, finne ut de ulike typer mønstre som forekommer i intervjuene og kople dem videre til teori.

3.5 Utvalget og rekrutteringen av informanter

Det er viktig i kvalitativ forskning å utarbeide inklusjons- og eksklusjonskriterier av utvalget, for å velge ut hvem som skal intervjues eller ikke. Siden kvalitative studier oftest har et begrenset antall personer som skal delta, bør utvalget bestå av informanter som har mye relevant informasjon, og det skal være et stort nok utvalg for å kunne besvare problemstillingen. Siden dette er en masteroppgave, er det viktig at datainnsamlingen og databehandlingen ikke blir altfor stor og tidskrevende. Jeg har valgt å benytte strategisk utvalg, noe som innebærer at deltakere har egenskaper eller kvalifikasjoner som er typiske for de fenomenene vi studerer (Thagaard, 2018). Jeg synes det var viktig for studien at målgruppen var strategisk utvalgt, det vil si at informantene som ble rekruttert, har god forståelse om tematikken (Thagaard, 2018). Til denne studien har jeg intervjuet sju fraskilte foreldre, både mødre og fedre i ulik alder, utdanning og med ulik botid i Norge. Alle informantene har migrert til Norge på ulike tidspunkt; to av dem har sagt at de kom hit da de var i tenårene, og resten var i begynnelsen av 20-årene da de kom hit. Inkluderingskriterier for å delta i denne studien var somaliske foreldre som er skilt, som oppdrar barn i Norge alene og er bosatt i Oslo og Akershus – og som også har erfaringer, beskrivelser og opplevelser knyttet til temaet som de ønsker å dele. Videre var utvalget avgrenset til å være somaliske foreldre som har tre eller flere barn. Grunnen til at jeg velger dette som kriterium, er at det i tidligere forskning (f.eks. Friberg & Bjørnset, 2019) kommer fram at en stor andel av somaliske foreldre har mange barn. Hele 80 prosent av ungdommene i Friberg og Bjørnsets (2019, s. 48)

undersøkelse har svart at de har tre eller flere søsken. Å velge familier med flere barn kan dermed også være en måte å sikre anonymitet på.

Siden jeg kjenner flere med somalisk bakgrunn i Oslo, brukte jeg mitt nettverk, både privat og profesjonelt for å rekruttere informanter. Det tok, til min overraskelse, tid å finne aktuelle informanter, spesielt mannlige informanter. Her brukte jeg også to menn som nøkkelinformanter for å få kontaktinformasjon om aktuelle informanter. Disse kan forstås som portvoktere (Fangen, 2010, s. 67), personer som andre i feltet har tillit til, og som kan bidra til innpass i feltet. Jeg brukte perioden fra oktober til januar 2020 til å rekruttere informantene. Det startet med å først ta kontakt med dem via telefon. På den måten kunne de si ja eller nei til å bli intervjuet. Intervjuene ble utført etter hvert som jeg klarte å rekruttere informantene (Thagaard, 2018). Jeg rekrutterte ni informanter. Én trakk seg da jeg fortalte om at jeg skulle ta opp samtalen, én reiste til utlandet i den perioden jeg utførte intervjuene, og det endelige utvalget besto av fire kvinner og tre menn som bor i Oslo og Akershus. Det ene intervjuet brukte jeg som pilotintervju, og det ble ikke transkribert. Kvinnene jeg intervjuet var i alderen 32–44 år, og mennene var i alderen 29–45 år. De har barn i alderen fra 1–18 år. To av kvinnene har fem barn hver, én har tre barn, og to av mennene har fire barn hver, og to har tre barn hver. Alle barna er født i Norge.

3.6 Gjennomføringen av intervjuene og forskerrollen

Jeg var fleksibel angående lokale og møtested, slik at informantene selv valgte hvor de ønsket at intervjuet skulle finne sted. Alle intervjuene ble utført på et kontor i Oslo sentrum, som var et nøytralt sted for oss alle. For å skape tillit og trygghet hos informantene, hadde jeg gitt detaljert informasjon om studien gjennom telefonen, slik at de fikk mulighet til å vurdere om de ønsket å være med eller ikke, og at de når som helst kunne trekke seg fra studien dersom de ønsket det. Etter at de muntlig samtykket om å delta i studien, lagde vi avtale om tidspunkt og informasjon om stedet der intervjuet skulle gjennomføres.

I hvert intervju startet jeg med å presentere meg selv og hadde en uformell samtale for å skape trygghet før selve intervjuet. Deretter fortalte jeg om rollen min og ga informasjon om at samtalen ble tatt opp på lydbånd, hvem som får tilgang til informasjon, og om samtykkeerklæringen i forkant av intervjuene. Selv om mye av denne informasjon var noe vi hadde snakket om tidligere, var det viktig at det ble gjentatt, slik at de hadde mulighet til å enten trekke seg før intervjuet startet eller spørre om ting de lurte på. Alle informantene fikk skriftlig informasjonsskriv, og før intervjuet startet oversatte jeg dette til somali for alle før de skrev under på samtykkeskjema.

Språket var også en viktig forutsetning her, og jeg lot informantene bruke det språket de behersket best. Grunnen til at jeg tok dette valget var å få frem deres opplevelse uten at noe forsvinner i språket, og slik at informantene kan uttrykke seg mer fritt og bruke de ord, beskrivelser og uttrykk som de kjenner og er trygge på. Alle informantene snakket hovedsakelig på somali med noen norske ord innimellom.

Under intervjuene opplevde jeg at alle informantene var engasjerte, og at de ønsket å fortelle detaljrikt om sine opplevelser om temaene, selv om det varierte fra informant til informant når jeg inntok en lytteposisjon, og når jeg var aktiv i samtalen. Jeg var også opptatt av at informantene skulle kunne fortelle i eget tempo, og for å vise at jeg fulgte med, så brukte jeg nonverbal kommunikasjon slik som ok, hemm, nikk og så videre. I kvalitative forskningsintervju er det viktig at forsker er velinformert om temaet for intervjuet, er oppmerksom og kan fortolke den nonverbale kommunikasjonen, slik som kroppsspråk og ansiktuttrykk (Thagaard, 2018).

Jeg var mest aktiv i samtalen i starten av intervjuene med å gi informasjon om studien og deretter for å stille spørsmålene fra intervjuguiden, samt når jeg trengte å avkrefte eller bekrefte det informanten forsøkte å fortelle. Når informantene beskriver sine meninger om et tema, er det viktig at forsker oppsummerer det de snakker om, og spør dem: «Har jeg oppfattet deg riktig?» eller «Kan du si mer om dette?». Her har forskeren både mulighet til å lytte til meninger og beskrivelser som blir fortalt, og samtidig være oppmerksom på det som sies mellom linjene (Kvale & Birkmann, 2015, s. 47).

Jeg avsluttet alle intervjuene med å spørre intervjupersonene om det var noe de ønsket å legge til eller kommentere før vi avsluttet, og informerte om at alle kunne ta kontakt med meg om de hadde behov for mer oppklaring. Alle informantene fortalte at de var veldig fornøyde med å kunne snakke om denne tematikken. De la til at dette var relevant og en viktig tematikk for somaliske familier i Norge. To av intervjupersonene sa at jeg burde ha filmet intervjuet, slik at det kunne lages et tv-program om dette temaet. Andre sa at de ville ha sagt ja til videoopptak hvis de visste at jeg skulle stille dem disse spørsmålene, slik at andre kunne ha hørt og sett – og selv ha gjort seg noen tanker om temaet.

I denne studien deler jeg den samme kulturen og opprinnelsen med informanten. Det har både en positivt og en negativ side. Det var lettere for meg å komme i dialog med informantene da vi hadde felles språk og kultur, samt få aksept slik at de åpnet seg for å snakke om temaet, noe de kanskje ikke ville ha gjort om jeg ikke hadde den samme bakgrunnen som dem. Siden jeg

deler mange av de samme erfaringene med informantene, var det viktig for meg å være bevisst på at min forforståelse ikke tar for mye plass. Det var viktig å hele tiden se på hva som kan påvirke måten jeg tolker dataene på og etterstrebe å være nysgjerrig og spør en gang for mye enn å ta det for gitt at forsto hva de mente (Thagaard, 2018).

3.7 Ethiske hensyn

Det etiske hensynet går blant annet ut på at deltakerne får tilstrekkelig og forståelig informasjon om studien og avklare om det er interessekonflikter. Jeg forklarte i forkant av intervjuet aktuelle deltagere om studiens målsetninger, om viktigheten av studien, og om eventuelle ulemper som kan være forbundet med deltakelse i studien, for eksempel tiden som skal brukes til intervjuer. I tillegg var jeg tydelig på at deltagelsen var frivillig, så de ikke skulle føle seg presset til å delta. Jeg ga informasjon muntlig og skriftlig både på somali og norsk, slik at deltakernes fikk mulighet å sette seg godt inn i hva deltagelsen gikk ut på. De fikk også forsikring om at alt ville være konfidensielt. Til slutt, da det var sikkert at de hadde forstått hva deltagelsen ville innebære, mottok jeg verbalt samtykke fra hver deltager, før de skrev under på et samtykkeskjema om deltagelse. På informasjonsskrivet sto det opplysninger om studien, om anonymisering, og at jeg, siden jeg behersker det somaliske språket godt, ikke brukte tolk. Studien er godkjent av Norsk Senter for Forskningsdata (NSD). Intervjuene ble tatt opp på bånd. All personlig og sensitiv informasjon som deltakerne kan ha gitt, enten frivillig eller ufrivillig, inkludert innspilt stemme, navn og annen personlig identifiserbar informasjon, ble slettet under datatranskriberingene. Alle intervjuene og sitatene er avidentifisert for å ivareta deltakernes rettigheter, og for å unngå at informantene skal kunne spores. Det vil si at all informasjon som kan gjøre det mulig å gjenkjenne informantene, har blitt fjernet, eller detaljer har blitt endret uten at betydningen endres.

3.8 Validitet, reliabilitet og overførbarhet

Validitet i kvalitativ forskning handler om hvorvidt gyldigheten av tolkningene som forsker kommer frem til, samsvarer med resultatet som undersøkes (Thagaard, 2018). Min veileder har vært med gjennom hele prosessen, og analysen ble kontinuerlig diskutert med henne. Jeg har også utvekslet fortolkninger med andre forskere med ulik fagbakgrunn. Om en annen hadde utført den samme undersøkelsen, kan det likevel ha gitt et annerledes resultat.

Reliabilitet omhandler hvor pålitelig resultatene er, slik at det er mulig for andre å vurdere dem (Thagaard, 2018, s. 202–203). Jeg har beskrevet de ulike delene av studien, alt fra forskningsspørsmålet, utvalget og konteksten. I analysedelen har jeg også beskrevet kodeprosessen og presentert noen av resultatene og konklusjonene i studien.

3.9 Transkribering av intervjuene

Transkribering betyr å oversette den muntlige intervjusamtalen til skriftlig tekst. Jeg brukte digital lydopptaker med merket Sony til alle intervjuene. Å ha opptaket på lydbånd gjør det enklere å få fram alle detaljer når det senere skal transkriberes, og intervjuene skal analyseres (Kvale & Birkmann, 2015). Til denne oppgaven har jeg valgt bort å transkribere den nonverbale kommunikasjonen på grunn av oppgavens beskjedne omfang.

Jeg har transkribert alle intervjuene selv, siden jeg behersker det somaliske språket godt. Alle informanter valgte å snakke somali. Jeg har selv transkribert alle intervjuene og oversatt datamaterialet fra somali til norsk. Den prosessen tok mye tid og krefter, men det ble enklere å komme tett inn på informantens verden, og jeg fikk påbegynt å analysere det som ble sagt. I tillegg lærte jeg mye av min egen intervjustil ettersom jeg lyttet til alle intervjuene gjentatte ganger (Kvale & Birkmann, 2015).

For å styrke studiens troverdighet sendte jeg transkriberingene til informantene slik at de fikk lest det ferdig transkriberte intervjuet. På denne måten kan de komme med innspill dersom de mener at noe er feil eller ikke kommet med i teksten, eller om de ønsker å tilføye noe for å bekrefte resultatet (Johannessen et al., 2016).

4.0 Funn

I dette kapitlet vil jeg presentere resultater fra analysen, delt inn etter tema og deretter undertema. Informantene forteller både om sine opplevelser om og erfaringer med temaet, samt hva de vet om tematikken generelt. De hovedtemaene som jeg vil ta for meg er følgende:

1. Informantenes opplevelse av samlivsbrudd, 2. Hovedgrunn til skilsmissen, og 3.

Foreldresamarbeid og barneoppdragelse etter skilsmisse. Jeg intervjuet seks personer med utgangspunkt i en semistrukturert intervjuguide og analyserte de transkriberte tekstene ut fra en fortolkende analyse (IPA). Jeg kom fram til de følgende fire hovedtemaer og til sammen seks underkategorier.

4.1 Informantenes opplevelse av samlivsbrudd

4.1.1 Skilsmisse og aleneforsørgende

Informantene forteller at skilsmisse er utbredt blant somaliske innbyggere i Norge, og at mange barn vokser opp med en alenemor. De beskriver at årsakene til skilsmisser blant er annet økonomiske uenigheter på grunn av den økonomiske forpliktelsen til storfamilien, endring av mannsrollen og maktskifte.

Alle informantene opplever at det er flere somaliere som skiller seg i Norge. Dette gjelder både ekteskap som var inngått før de kom til Norge, og etter at de flyttet hit. Ifølge informantene er det en sammenheng mellom årsakene til samlivsbruddet, bruddprosessen, og hvordan foreldresamarbeidet blir i etterkant av samlivsbruddet. Felles for alle informantenes erfaringer er at de skiller seg av økonomiske årsaker. Videre forteller de om kultursjokk etter at de kommer til Norge, rollene i familien som forandrer seg etter migrasjonen, tap av storfamiliens hjelp til å oppdra barn og at relasjonene de hadde med sin familie og nettverk, er borte. Mange av intervjupersonene opplever at disse hendelsene har resultert i at en stor andel av somaliske familier skiller seg. En mannlig intervjuperson beskriver sin opplevelse slik:

Det har blitt vanlig nå blant somaliere å skille seg, og når skilsmissen blir en realitet blir det ofte slik at moren krever å få bli den eneste omsorgspersonen og barna blir boende med henne. Her i Norge ser folk en alenemor, men jeg lurer på om folk spør seg: Hva er grunnen til at mødre ønsker å være den eneste omsorgspersonen for barna? Hvorfor er det ikke viktig for moren at faren også er en del av barnas liv? Hvorfor er det slik at så mange av mødre er mot å dele omsorgen med faren? Ikke nok med at de ønsker å være den eneste omsorgspersonen i barnas liv, de forteller også til barna at deres far er en dårlig person.

En av de mannlige deltakerne stilte seg selv mange spørsmål rundt bruddprosessen og grunnen til at det alltid er moren som tar ansvaret for barna etter en skilsmisse. Ifølge denne deltakeren kan konflikten som oppstår etter skilsmissen, eskalere til et nivå der moren former og kontrollerer barnas holdning til sin far. Han kan få merkelapper som «uansvarlig» og «noen som ikke bryr seg om barna». Dermed kan dette utvikle seg til at barna står sammen med sin mor og ikke vil ha noe å gjøre med faren sin.

Kort sagt fører mangel på et godt foreldresamarbeid til at mange barn vokser opp hos kun én av foreldrene, som oftest mor. En kvinnelig intervjuperson beskriver det slik: «Alle vet at somaliske familier her i Norge består av aleneforsørgere, jeg vil påstå nesten 70 prosent av familiene er en mor alene med barn, forstår du.» Dette handler om at når kvinner og menn skiller seg, er det kvinnene som automatisk får foreldreansvaret. Mannens kontakt med barna avtar etter hvert, til slutt kommer han til å ha lite eller ingenting med barna å gjøre, det ender opp med at det bare er kvinnen som oppdrar barna alene. Det samme gjelder uavhengig av om de har tre eller ti barn til sammen.

4.2 Hovedgrunner til skilsmisse

4.2.1 Økonomi

Alle informanter forteller at økonomi er hovedårsaken til konflikt innad i familiene. De sentrale fortellingene er at kjønnsrollene i familiene forandret seg etter at de flyttet til Norge, og mange par kranget da om hvem som skulle ha styringen på familiens økonomi. Mange familier har ikke inntekt som både dekker familiens primære behov, og som er nok til å sende til begge parters storfamilier i hjemlandet. Mange familier har flere barn og mottar støtte fra staten selv om de har jobb, fordi én inntektskilde ikke blir nok.

Felles for mange informantens erfaringer er at kvinner ser at mannen ikke er den eneste som forsørger familien, mens mannen har en oppfatning at dette er noe han skal ha styring på, siden han er mannen i huset. Slike konflikter forårsaker langvarig stress, og det er ødeleggende for forholdet deres. Mange av disse konfliktene mellom par ender opp med skilsmisse. En av de mannlige informantene beskriver den økonomiske konflikten slik:

Barna blir sett på som et økonomisk gode her i Norge. Kvinner som har mange barn, ser det som økonomisk fordelaktig å ha flere barn. Når mannen flytter ut av familiens hus,

da får hun automatisk den økonomiske støtten. Det bidrar til hun lettere kaster mannen ut av huset.

Det ser ut til å være en felles oppfattelse av at kvinnene motarbeider samarbeidet med far om delt omsorg, både på grunn av en oppfattelse av at hun er den som er i best stand til å ta vare på barna, men også med tanke på å bli økonomisk selvstendig.

4.2.2 Relasjon til storfamilien

I Somalia var familiene en del av en storfamilie og et nettverk som var støtteapparatet deres, og flere fortsetter å leve slik som de er vant til, selv om de kommet til et land som fungerer annerledes. Flere av informantene sier at de prøver å finne nye nettverk her, samtidig som de også har nære relasjoner med sin storfamilie i hjemlandet eller andre deler av verden. Felles for mange av informantenes erfaringer er at de har fått en ny rolle som forsørger i sin storfamilie. Samtidig har storfamilien en stor innflytelse på relasjonen mellom mannen og kvinnen og deres barn som bor her. Mange beskriver konflikter som grunner i spørsmålet om hvem som skulle prioriteres først, familien her eller hans eller hennes storfamilie. En mannlig informant beskriver det slik:

Det jeg mener er at kvinnens familie forventer månedlig økonomisk støtte, det samme gjelder for min familie. Jeg har lyktes med å sette mine barn og kona først før jeg giftet meg, men slik var det ikke for min tidligere kone. Det ble vanskelig å akseptere at penger som vi trenger blir sendt til andre familier, det følte at både jeg og barna er plan B, vi er ikke nr. 1 for henne. Det ble veldig vanskelig å forbli gift her, sannsynligheten for samlivsbrudd er mye større enn sannsynligheten for å forbli gift.

Informantenes opplevelser er at de kommer i en posisjon der de må vise hvor deres lojalitet ligger. Forpliktelsene til storfamilien i hjemlandet fortsetter også selv etter at de etablerer sin egen familie. Ofte kommer disse forpliktelsene i veien for å prioritere egen familie, og forventningene fra storfamilien kan være vanskelig å innfri.

I Somalia er det også en forventning om at storfamilien blander seg inn når en foreldrekonflikt oppstår. Paret får råd og veiledning under konfliktprosessen, særlig når barn er involvert. Når skilsmissen blir uunngåelig, skal familiene fra begge sider være med på å lage en felles ordning

som alle deretter innordner seg etter. Det kan være en ordning som går ut på at mor og barn blir boende i familiens hjem og far flytter ut, at mor og barn flytter til hennes familie, eller at barna blir boende med faren og familien hans, og mor flytter ut. Det kan også være slik at mannen forsørger mor, og mor har den daglige omsorgen for barna. Den type innblanding og støtte fra storfamilien er kulturelt anerkjent og lovbestemt.

Foreldresamarbeidet fungerte bra når betingelsene ble oppfylt fra begge parter.

Familiemedlemmene, især eldre, sørget også for at begge utførte sine oppgaver. Kvinner som vil gå ut av ekteskapet, blir møtt med press fra sin familie. Hun kan bli stigmatisert for å være den som ødelegger familiens ære og rykte, samt barnas liv. Det verste utfallet kan være at familien kutter kontakt med henne og gjør henne arveløs, og at hun må klare seg selv både økonomisk og emosjonelt.

4.2.3 Endring av mannens rolle i familien

4.2.3.1 Menn fortsetter sin rolle fra Somalia

Samtlige informanter beskriver det de kaller definerte roller i familiehierarkiet, der mannen er plassert over kvinnen, og foreldrene over barna. Fars ansvar innebærer å forsørge familien, og mors rolle er å være hjemmeværende med barna. I Norge er det slik at far trengs for å delta i hjemmearbeidet og hjelpe til med barna, selv om han jobber. Arbeidsoppgavene er mange, og paret er alene med alt. Med en annerledes måte å oppdra barn på her og en annerledes levemåte, gir det andre forventninger i arbeidsfordelingen mellom mannen og kvinnen. Mange menn oppfatter det å både jobbe ute og bidra hjemme som utenfor sin rolle som mann og far, og mange menn har ikke erfaring med å kombinere dette. Mennene har en oppfatning av at kvinnene har forandret seg i Norge, og ikke at oppgavene har endret seg. Dette er også en del av årsakene som kan føre til samlivsbrudd. Videre sier mange av informantene at somaliske menn er vant til å ta rollen som den som skal ta vare på familien og være den som skal ta avgjørelser som gjelder for hele familien, slik han har vokst opp med og sett at det ble gjort i Somalia fra generasjon til generasjon.

Flere informanter sier at her i Norge trenger ikke kvinnen å forholde seg til mannen hvis samarbeidet blir vanskelig. Felles for flere av informantens erfaringer er at mange menn opplever at kvinnen gjør det vanskelig for ham å utføre farsrollen. Flere beskriver en tapsopplevelse hos mannen som går ut på at han er en mindre viktig person for barna. Dermed blir kontakten og involveringen borte. Alle mannlige informanter snakket om sin erfaring med at når menn havner i situasjoner blir de ofte deprimerte på grunn tapsopplevelsene. De beskriver flere historier der menn som de kjenner, har mistet jobben fordi de startet med å

drikke mye, tygger khat daglig, og til slutt faller de ut av normaliteten og samfunnet. Flere beskriver slike situasjoner som fører til at mennene glemmer at de har barn. Skam og stigmatisering gjør det vanskelig å søke hjelp. Mange forteller at de ikke klarer å søke hjelp fordi de ikke er vant til å snakke om sine problemer. Mange ønsker heller ikke å snakke med andre om familiekonflikter.

Det blir dessuten beskrevet at både kvinner og menn blir introdusert for en ny type foreldrerolle som går ut på delt foreldreansvar og foreldreomsorg både før og etter samlivsbrudd. Mange opplever at de har lite kjennskap til hvordan de kan få dette til, og hvordan det vil fungere for dem. Særlig menn sier at de er lite vant til å bli involvert i barneoppdragelsen, særlig når barna er små. En mannlig deltaker beskriver det slik:

En somalisk mann er en stolt mann. Han tror det hans farfar trodde, nemlig at han er familiens overhode. Den som forsørger familien. Men her kan han ikke forsørge familien alene. Dermed er han ikke den som styrer og bestemmer over familien lenger. Mannen har mistet stoltheten og makten, fordi han ikke lenger kan forsørge familien sin uten hjelp.

Et perspektiv rundt dette er at menn er vant til å ha tilgang til rådgivning og støtte fra storfamilien. Gjennom migrasjon har både mannen og kvinnen mistet støtten som de fikk fra storfamilien og nettverket som de hadde rundt seg. Med den nye tilværelsen forventes det at både mannen og kvinnen skal ta en utdanning, jobbe, ta seg av barna og utføre de daglige gjøremålene hjemme. Mange menn opplever at de har havnet i en posisjon der de kommer til kort med alt som de definerer som sin rolle i familien. De kommer til kort når det gjelder å forsørge familien fullt ut og når det gjelder å ta avgjørelser på vegne av hele familien. Når kvinnen i tillegg krever at mannen stiller opp, bidrar til husarbeidet og tar vare på barna, blir det annerledes enn det han har tenkt at hans rolle skulle være. Mange forteller også at dette er grunnlaget for økte konflikter mellom mannen og kvinnen, og disse konfliktene fortsetter også etter skilsmissen og gjør dermed samarbeidet vanskelig.

4.2.3.2. Maktskifte

Flere informanter forteller at det har skjedd det de kaller et slags maktskifte mellom kjønnene etter migrasjon. Tidligere var det normalt at mennene forsørget familien, tok ansvaret og tok de viktigste avgjørelsene når det gjelder økonomi. Omgivelsene støttet dette systemet, og det ble

forventet at både mannen og kvinnen innrettet seg etter det som var best for familien. Likevel var det å respektere mannens valg viktig. Her har familiedynamikken forandret seg med ny kontekst og nytt støtteapparat. Mange sier at den nye konteksten har vært mest til fordel for kvinnene. Mange forteller at maktskiftet er synlig når familiene søker hjelp. Det blir sagt at det offentlige hjelpeapparatet kan være mer lydhøre og oftere favoriserer kvinner enn menn. I tilfeller der det er konflikt, må mannen bevise at han er ikke er en voldelig eller dominerende mann. Dette har ført til at mange menn føler skam og maktesløshet i møte med hjelpeapparatet. Denne typen maktskifte har ført til økt konflikt i familien, mannen blir den som både mister hjem og barn når han flytter ut fra familiens hjem. Mange kommer i en posisjon der de tenker at alt kvinnen sier blir trodd, mens ingen hører på hans side av konflikten. Mange er redde for konsekvensen av å ikke bli trodd eller hørt på. En kvinnelig intervjuperson beskriver det slik:

Tradisjonelt sett var det uvanlig at kvinnen giftet seg flere ganger, men her blir hun gratulert når hun gifter seg på nytt. Hun får høre blant annet at det er bra at hun har klart å komme seg ut av den dårlige livet. Det brukes ordtak som for eksempel: «Silic kunool waxaa dhaanto sodon guurso» på somali som betyr: «Det er bedre å gifte seg 30 ganger enn å bli værende i et dårlig ekteskap»

En mannlig intervjuperson forteller dette:

Mange jeg har snakket med sier at systemet i Norge kan være del av problemet, det virker som om samfunnet og systemet oppmuntrer kvinnen til å gå fra mannen. Kvinnen får økonomisk støtte fra staten når hun blir alenemor. Dette forsterker at kvinnene står imot mannen. Mange bruker ord som «han kan bare gå», «kast ham fra huset og skill deg fra ham».

Det er en gjennomgående enighet blant deltakerne at kvinner føler seg mer komfortable i møte med hjelpeapparatet i forbindelse med foreldrekonflikter. Det ser ut til at det er en felles oppfattelse blant informantene at det offentlige hjelpeapparatet fremstiller den somaliske mannen som en som først og fremst er fra en patriarkalsk kultur, der menn er beslutningstakere i familien og kvinner er husmødre, noe som står i kontrast med det «norske». Denne

oppfattelsen kan ha skapt et ubehag og vegring for somaliske menn i møte med hjelpeapparatet. De fleste deltakerne uttrykte bekymring om at den behandlingen som menn møter, påvirker deres tillit til systemet negativt.

4.3. Foreldresamarbeid og barneoppdragelse etter skilsmisse

4.3.1. Dårlig foreldresamarbeid

Alle informantene i mitt datamateriale opplever og erfarer at foreldresamarbeidet mellom somaliske foreldre som bor i Norge, er dårlig. Noen av informantene presiserer at for noen kan dette gjelde i de første årene etter skilsmissen, men de fleste synes det dårlige samarbeidsklimaet varer lenge, fordi konfliktene som resulterte i samlivsbruddet blir gjeldende i en lang periode. Beskrivelsene fra flere er at i starten av samlivsbruddet er det få som tenker på hvordan et dårlig foreldresamarbeid påvirker barna. Flere påpeker at foreldresamarbeidet blir dårlig når mor ikke ønsker eller ikke er villig til å samarbeide med far. De mannlige informantenes beskrivelse var at mødre har makt og kan nekte far å ta sin del av ansvaret for barna. Det er en oppfattelse at systemet favoriserer mødrene, og at fedre får lite støtte fra hjelpeapparatet. Da blir det mor som bestemmer hvorvidt far skal ha en rolle i barneoppdragelsen eller ikke. En mannlige informant uttrykker det slik:

Det finnes noen kvinner som bruker barna som skjold når samlivet tar slutt. Når kvinnen fortsatt ikke er ferdig med konflikten og fortsatt bærer mye nag, kan det gå ut over barna. I stedet for å la han treffe barna og la han fortsatt være en far for dem. Når konflikten tar en slik forløp, blir det enklere for mannen å stikke av fra alt. Noen menn gifter seg igjen ganske fort for å komme seg vekk fra konflikten og de slutter å kontakte barna.

Mange opplever at foreldre ikke klarer å skille mellom det som er bra for dem og det som er bra for barna. Det brukes ord som å «vinne over den andre i kampen».

En kvinnelig informant beskriver slik:

Da vi skilte oss, var vi sinte begge to. Vi var i en situasjon der vi måtte finne ut ting hver for oss. Det er et somaliske ordtak som sier «ninkasta qumanihiisa aaqorta uga jira» som betyr: «Hver mann har rett på sin side». I mitt tilfelle tok det tre år før vi kunne samarbeide, og den gangen var barna små.

Dette antyder at det er svært viktig å forebygge konflikter tidlig i skilsmissen, slik at begge foreldrene kan legge forskjellene bak seg og sette søkelys på omsorgen for barna sine. Som nevnt tidligere kan flere, deriblant barna, bli negativt påvirket dersom situasjonen fortsetter. Det vil komplisere konflikten ytterligere og vanskeliggjøre å få til et godt samarbeid. Det kan ta tid at personen ser at det krever at begge parter trenger nye måter å snakke sammen på og starte en ny relasjon for å kunne samarbeide bedre. En ny måte å kommunisere på slik at samarbeidet skal fungere for begge. En mannlig informant uttrykker seg slik:

Folk gifter seg, de får barn sammen, og når de går fra hverandre er det mange som ikke klarer å ha den samme rollen for barna. Mange fedre mister kontakten med både barna og moren. Foreldrekonflikter blir langvarige, jeg vet ikke om dette er noe nytt som har oppstått etter at vi har migrert eller om dette har eksistert tidligere.

Ifølge informantene blir samarbeidet påvirket av flere ting. Det kan være utfordringer knyttet til det å være foreldre når man ikke har primære ting på plass, slik som jobb og egen bolig. Det kan også være påvirket av at mange inngår i ekteskap raskt og får barn med en gang

4.3.2 I Somalia var det storfamilien som hjalp til med barna

Flere informanter forteller at somaliere i Norge får like mange barn som dem som er i hjemlandet. Å få mange barn blir fortsatt sett på som et statussymbol. I Somalia var storfamilien en viktig bidragsyter. Kvinnen fikk mye hjelp med husarbeid og barneoppdragelse. I Norge har familien ikke tilgang til samme type hjelp, selv om familiene får like mange barn som før. En intervjuperson uttrykker det slik:

Det er kvinner som har ansvaret for 5 eller 6 barn, er skilt og alene med omsorgen. Mange kvinner har ikke tatt i betraktning og beregning at det å ha flere barn her er annerledes enn i Somalia.

Flere beskriver at å oppdra barn alene i Norge er annerledes enn den oppveksten de selv har hatt og er kjent med, i tillegg til liten eller ingen støtte fra andre. I Somalia jobbet mennene utenfor hjemmet og var borte hele dagen. I stedet var det bestemor, onkel eller bror som fylte hans plass. Men her er det ingen andre som kan hjelpe til. Når moren er i barsel eller syk, er det nødvendig at far gjør alt som trengs for barna og hjemmet. Og når moren følger ett barn til en avtale, trengs det at far følger opp de andre barnas avtaler og andre gjøremål hjemme.

4.3.3 Hvordan barn blir påvirket av foreldres samarbeid

Det er gjennomgående i alle informantenes fortellinger at for å få til et godt foreldresamarbeid bør minst én av foreldrene være villig til å samarbeide og vise den andre at barna trenger begge foreldrene. Når det ble spurt om hvordan et godt foreldresamarbeid fungerer, sa flere informanter at det fungerer når begge foreldrene tar aktiv del i barneoppdragelsen. En kvinnelig informant beskriver sin opplevelse slik:

Jeg synes foreldresamarbeidet fungerer når begge foreldrene prioriterer barna. Jeg ønsket at vi kunne samarbeidet helt fra starten, men han så på meg som en arrogant person som gjorde slik han ønsket. Jeg ga ikke opp håpet og viste samarbeidsvillighet etter hans ønske. Han kunne se barna når han ville, og om han ble borte en stund, gjorde jeg ikke noe stort poeng av det. Ting ble bedre etter hvert. Nå ser jeg at han og barna har kommet nærmere hverandre med årene. Nå som de har blitt større tar de også direkte kontakt med ham. De ringer ham når de ønsker og ber om det de vil ha fra ham og selvfølgelig møter de hverandre når de ønsker. I dag ser jeg det positive utfallet av at jeg var tålmodig med ham når han ikke ville samarbeide med meg. Jeg er glad for at jeg klarte å være tålmodig med ham.

Slik jeg forstår er denne kvinnelig opptatt å vise at et godt samarbeid krever forhandling og hun påpeker viktigheten at mor tar initiativet og legger til rette for at far kan treffe barna når han har mulighet, siden det er kvinnen som ofte har full foreldreomsorg. En annen kvinnelig informant fortalte om hvordan barna blir påvirket av foreldrenes samarbeid slik:

Jeg har selv opplevd at vi klarte å samarbeide bedre etter skilsmissen. Når barna så dette, ble det lettere for dem å konsentrere seg på skolen, fordi de fikk ro og fred hjemme. De slapp å være lei seg hele tiden. Selvfølgelig blir barna triste i starten, men når de ser at vi snakker sammen og vi snakker om barna, og han treffer dem og de tar kontakt med

ham og han spør hva de ønsker, og han betaler det de ønsker, da ser de at alt er slik det skulle ha vært.

Med andre ord blir det sett en sammenheng mellom det at foreldrene klarer å samarbeide etter skilsmissten, og at barna klarer seg bra på skolen og har det bedre. Alle informantene uttrykker likevel at det er bedre for barna at foreldrene skiller seg enn å leve i et hjem der det er mye konflikt mellom foreldrene.

4.3.4 Barn som vokser opp i et konfliktfylt hjem

I Somalia, når foreldrene ikke klarer å ta vare på barna, for eksempel på grunn av vedvarende konflikt, psykisk uhelse eller andre årsaker, er det andre familiemedlemmer som overtar omsorgen. Her i Norge er det kun paret som tar vare på barna uansett situasjon, med mindre barnevernet kommer inn og overtar omsorgen.

Flere informanter forteller at de har hørt om somaliske barn som har vært involvert i ungdomskriminalitet, som ran eller salg av narkotika, og at mange av disse ungdommene er fra hjem der mor må ta vare på flere barn, og far ikke er inne i bildet. Alle informantene uttrykker bekymring for barn som vokser opp med konfliktfylte forhold mellom far og mor etter samlivsbrudd. En kvinnelig informant uttrykker det slik:

Det er folk som ikke ser konsekvensene av sine handlinger og hvordan det påvirker barna. Når folk går fra hverandre, er det få som tenker at de sammen skal ta vare på barna og som setter barnas behov først.

Mange intervjupersoner sier at barn kan oppleve at de ikke har det like bra som andre barn, siden de vokser opp med foreldre som har dårlig forhold til hverandre. Det beskrives videre at disse barna ofte får konsentrasjonsvansker på skolen, de havner i slagsmål med andre, både barn og voksne. De søker ikke støtte hos faren, da det er liten eller ingen relasjon mellom dem. Konsekvensen blir at noen barn dropper ut av skolen eller havner i kriminelle miljøer. De uttrykker at en del av guttene og jentene som selger og bruker narkotika, er fra skilsmissehjem med alenemor og ingen relasjon til far.

4.4 Konfliktløsningsprosessen etter samlivsbrudd

4.4.1 Det somaliske systemet for meklings

Somaliske foreldre kommer fra et familie- og meklingsystem som er uavhengig av offentlig innblanding, og i tillegg er folk vant til at informasjon kun blir formidlet muntlig. En mannlig intervjuperson beskriver det slik:

Våre familietradisjoner er fortsatt sterkere enn det offentlige systemet her, vi har hatt dette familiesystemet i generasjoner og vi har vokst opp med det og kjenner det godt. Vi er ikke vant med innblanding fra staten og det offentlige systemet når det gjelder familiekonflikter og samlivsbrudd.

Slike tradisjoner kan det være vanskelig å få til å fungere i et land som Norge, med helt annerledes system. Og enda vanskeligere blir det når folk har lite kjennskap til hvordan systemet her fungerer. En annen omtalte det slik:

Det var familiene våre som snakket sammen og la fram en plan for hva som ville være best for barna. De var vårt barnevern og familievernkontor. Familiene våre sørget for at både kvinnen og mannen etter samlivsbrudd ga trygghet til barna og tok sitt ansvar.

Det er en felles forståelse for samtlige informanter at fordelene med storfamiliestøtten, som de fikk i Somalia, ikke er tilgjengelige for dem i Norge. Dette har økt sårbarheten til foreldrene og går videre ut over barna etter skilsmisse, selv om dette ikke gjelder i alle tilfeller.

4.4.2 Familie og slekt som hjelpeapparat

Når det oppstår konflikter mellom somaliske par her i Norge, er det fortsatt vanlig at storfamiliene som bor utenfor Norge, og annen slekt eller venner, prøver å mekle. Det kan være slik at mannen allerede har flyttet ut fra familiens hjem. Det første kravet som meklerne ofte forsøker å presse igjennom, er at mannen flytter hjem igjen selv om konflikten ikke er løst. En mannlig informant uttrykte det slik: «De spør ikke mannen om han ønsker å dra tilbake eller om kvinnen ønsker å ta ham tilbake.»

Flere informanter brukte ordet «tvang» om denne meklingen fra familie og venner, og at dette kan øke konflikten mellom paret ytterligere. Samtlige informanter forteller at selv om storfamiliene kjenner dem godt, så får de ofte råd som ikke fungerer i Norge. Det er heller ingen fysiske møter hvor begge familiene samles og hører begge sidene av saken, for deretter å finne en løsning sammen med de involverte. En annen beskriver situasjonen slik:

Jeg forsøkte først selv å finne en egnet løsning. Etter hvert kom familien vår inn i diskusjonen, men de lyktes ikke med å hjelpe oss, fordi rådene de ga oss, var ikke noe som fungerte for oss. Da måtte jeg ta en avgjørelse selv.

Mange informanter opplever at deres storfamilie ikke lenger forstår behovene og forventningene som familien opplever i Norge. Når venner og slektninger som bor her, prøver å mekle, opplever mange at det heller ikke fungerer, fordi de ikke kjenner dem godt nok, og fordi de legger mer vekt på å presse paret til å flytte sammen igjen heller enn å gå inn i konflikten. En mannlig intervjuperson forteller det slik:

De kan si: «Hvor mange barn har dere sammen? Ooh fire. Da du bare må dra tilbake til familien din.» Om han drar tilbake er de i samme posisjon igjen fire måneder senere. Jeg skulle ønske de spurte om paret fortsatt er glad i hverandre og om de ønsker å finne en løsning for konflikten.

Det ser ut til at informanten uttrykker behov for et støtteapparat som forstår deres situasjon, slik at de kunne ha fått hjelp tidligere og sluppet å stå i en konfliktfylt situasjon over lengre tid.

4.4.3 Lite kunnskap om offentlig familierådgivning og hjelpeapparatet

Samtlige informanter gir uttrykk for at det er lite tillit mellom familiene og velferdssystemet. De fortalte historier om hjelpeapparatet, som de enten selv har opplevd eller hadde hørt fra andre, som skapte frykt for hjelpetjenestene. Mange foreldre har hørt rykter om hjelpeapparatet som ofte ikke er helt nyanserte. De mangler riktige informasjonskanaler som er tilgjengelige for dem. Når de ikke får riktig informasjon om systemet, kan de miste tilliten til systemet. En kvinnelig informant forklarer det slik:

Det finnes mødre som trenger hjelp, men de kjenner ikke hvor og hvem de kan få hjelp fra. Disse damene har ingen familie og nær slekt her. De tør ikke å fortelle om sine problemer og behov til hjelpeapparatet fordi de ikke vet hva som kan skje med dem. De isolerer seg hjemme, noen blir deprimerte og er sammen med barna sine helt alene.

Mangelen på tillit mellom minoritetsfamilier og systemet, som ofte er forårsaket av uriktig informasjon og lite kjennskap til hjelpeapparatet, kan føre til at somaliske foreldre ikke oppsøker hjelp og blir isolerte, selv om de har behov for hjelp. En annen årsak til at de ikke oppsøker hjelp er at å søke hjelp utenfor familien og nære venner er en veldig fremmed ting for de fleste, og mange er redde for hva som vil skje med dem og barna om de snakker med det offentlige apparatet. En mannlig intervjuperson forteller:

Det er mange som ikke går til mekling eller rådgivning, fordi de har lite kjennskap til systemet. De kjenner kun til den tradisjonelle måten der familien kommer og snakker med paret. Det finnes mange familier som står i mye, men de søker ikke hjelp og de får ikke hjelp.

Alle intervjupersonene trekker fram viktigheten av at hjelpeapparatet kommer ut og informerer om tjenestene sine. De uttrykker at når man kommer hit som innvandrere, tar det tid å bli kjent med systemet og hvordan det fungerer. En intervjuperson uttrykte det slik: «Når hjelpen venter på at du kommer til dem, og du ikke engang vet at denne tjenesten fins. Det sier seg selv at dette ikke går». Når folk får kjennskap og informasjon om hva tjenesten tilbyr kan de både benytte dette selv og hjelpe andre til å ta kontakt.

4.4.5 Familievernkontoret brukes bare for å få meklingsattest

Felles for mange av informantenes erfaringer er at de tok kontakt med familievernkontoret etter at de hadde flyttet fra hverandre, og i den perioden var det ikke noe kontakt mellom dem og deres tidligere ektefelle. Det er oftest kvinnene som tar kontakt med familievernkontoret på grunn av henvisningen fra NAV, og ikke på eget initiativ. En kvinnelig informant forklarer det slik:

Vi dro dit da konflikten var verst og vi allerede hadde gått fra hverandre, og jeg ville skilles. Jeg ville bare at de skulle bistå med å få ham ut av mitt liv og det var derfor jeg tok kontakt med dem.

Denne kvinnen påpeker at paret først søker hjelp hos familier og deres kjente nettverk i starten av konflikten og før de bestemmer seg for å skilles. Når paret bestemmer seg for å skilles, så

skiller de først på muslimsk måte før de tar kontakt med familievernkontoret for mekling. En mannlig informant beskriver slik:

Vi dro dit sammen, men ingenting kom ut av det. Jeg tror ikke det var mulig å finne en løsning for oss, fordi vi gikk dit når alt mellom oss var ødelagt. Det blir da et sted folk drar for å anklage den andre, og de kan ikke hjelpe folk til annet enn å gi dem meklingsattesten.

Deres forståelse av tjenesten er at dette er en klageinstans som hjelper dem som har behov for meklingsattest. Det er derfor krevende for familievernkontoret å kunne bidra til å løse konflikten.

4.4.6 Somaliske menn og hjelpeapparatet i Norge

De mannlige informantene uttrykte at det er mange somaliske menn som sliter med å søke hjelp. En mannlig informant beskriver det slik: «Det er vanskelig for en somalisk mann å søke hjelp utenfor familien fordi det har med stolthet og tapet av å være familiens overhode å gjøre.»

Det å snakke om familieproblemer med andre er ukjent og vanskelig for mange. Mange har ikke lenger støtten og andre nære som snakker på vegne av dem. De bærer ofte ideen om at det bør være dem selv som finner en løsning for sin familie. Å gå til et kontor der partene klager over hverandre og konflikten, oppleves ydmykende for mennene. Mange beskriver tap og skamfølelse etter møtene hos hjelpeapparatet. Flere uttrykker at når den somaliske mannen mislykkes både i å tilpasse seg her, i form av å skaffe seg jobb, og i tillegg ikke klarer å beholde familien, er tapet dobbelt.

4.4.7 Behov for kultursensitivitet i hjelpeapparatet

Flere informanter forteller at det ville ha vært enklere å motta hjelp om de fikk forklaring og informasjon fra familieveiledere og familieterapeuter som snakket samme språk og hadde samme kulturelle bakgrunn som dem selv. Det ville ha utgjort en forskjell, sier de, fordi det ville ha vært enklere å få forklaring og informasjon på eget språk.

Flere av informantene uttrykte behov for å få hjelp med barnefordelingen ved å få informasjon og hjelp til problemløsning når foreldre ikke ble enige. Mange opplever at de ved konflikt om barnefordelingen blir henvist videre til barneverntjenesten og domstolen. Flere velger å ikke følge opp dette på grunn av negative oppfatninger av barnevernet. Å bringe

saken til domstolen kan skape en annen type konflikt, og kan forårsake sterke reaksjoner hos storfamilien. Dette kan føre til familiene ikke får hjelp fra noe sted.

4.4.8 Behov for kunnskap om foreldresamarbeid

Gjennomgående hos alle informantene er at de uttrykker viktigheten av å få foreldresamarbeidskurs som er tilpasset de behovene som familiene har. De påpeker at flere foreldre kunne ønske kurs som handler om delt foreldreansvar, og hvordan begge foreldrene kan utføre sin foreldrerolle på best mulig måte etter et samlivsbrudd. Flere etterspurte arenaer der en har mulighet til å få informasjon, snakke med andre foreldre om utfordringene og hvordan barn blir påvirket av at foreldre ikke samarbeider etter samlivsbrudd. Flere av informantene ønsket at begge foreldrene skal være en del av barnas liv etter skilsmisse. De ønsker å dele foreldreomsorgen, men de klarer ikke å få dette til fordi de har flere andre utfordringer i livene sine som står i veien. Flere etterspør hvordan foreldre kan ha samtaler med barna om skilsmisse og delt foreldreomsorg. Mange av informantene snakket om fordelene ved delt foreldreomsorg, slik at barn får mulighet til å leve med begge foreldre etter samlivsbrudd. Det er viktig at foreldre får hjelp fra det offentlige, slik at fokuset blir på barnas beste. Noen av informantene uttrykker at flere foreldre bør dele foreldreomsorgen 50/50, slik at barna får oppleve kjærligheten fra begge foreldrene. De sier videre at dette kan bli mer vanlig etter hvert. Noen påpekte at somaliske menn ikke er vant til delt ansvar, men det er noe de kan bli vant til om de får veiledning. En mannlig informant snakket om hva han synes er positivt i det norske barneoppdragelsen:

Norsk kultur har mye positivt som er nyttig for oss. Det gjelder blant annet at både mannen og kvinnen er involvert i barnas liv etter samlivsbrudd. Begge foreldre bruker mye tid sammen med barna. De snakker mye med barna, slik at barna får gode verdier. Det er viktig at vi tar med de gode sidene fra kulturen som vi har sett her.

Denne mannlige informanten reflekter rundt foreldrerollen, som noe stadig i bevegelse. Selv om en har med seg sin kjente rolle, så betyr det ikke at den kan stå i veien for å ta med nye perspektiver rundt foreldrerollen.

5. Diskusjon

5.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg diskutere forskningsspørsmålet mitt: *Hva er somaliske foreldres opplevelse av sitt samarbeid rundt barneoppdragelsen etter skilsmissen?* ved drøfte noen sentrale funn opp mot relevant teori og tidligere forskning presentert over.

5.1.1 Samlivsbrudd og foreldresamarbeid påvirkes av migrasjon og transnasjonalt nettverk

Studien viser at mange barn med somalisk bakgrunn som vokser opp i Norge, bor hos én aleneforelder på grunn av den høye skilsmisseraten blant somaliere i Norge. Videre beskriver alle informantene at skilsmisse er vanlig i Somalia, og at både menn og kvinner kan gifte seg flere ganger i løpet av livet. Likevel er grunnene til skilsmisse forskjellige i Norge og Somalia. Mitt funn om at skilsmisse (*furriin/furniin*) er nokså vanlig i Somalia, blir støttet av Lewis (1994). Skilsmisse er hverken stigmatiserende for kvinnen eller sosialt uakseptabelt.

Videre beskriver informantene at det har oppstått nye faktorer etter at de kom til Norge, noe som påvirker foreldresamarbeidet etter skilsmissen på en negativ måte. De snakker om faktorer som økonomi, endring av mansrollen og maktskifte i familien. Disse funnene er de samme som ble gjort i en studie av etiopiske immigranter til Canada (2008). Studien viser at den viktigste endringen i familierelasjoner etter migrasjonen er inntekt, status og endring i kjønnsroller, noe som resulterer i økt konfliktnivå i ekteskapet og økt autonomi for kvinner (Hyman et al., 2008, s. 149–163).

Ut ifra sosialkonstruksjonistisk tenkning, kan det informantene forteller tolkes som at de uttrykker seg ut ifra en kulturell kontekst (Gergen, 2005). Dette kan tolkes dit hen at informantene skaper sin eget sannhet som tilsier at både menn og kvinner står ved et aktivt veivalg. En kan tolke at deres kunnskap om foreldresamarbeid oppleves unyttig for den situasjonen de er i nå. Det vil si at de verdiene, reglene og prinsippene som de har lært fra sine foreldre og besteforeldre, ikke fungerer slik de ønsket, av flere grunner (Gergen, 2005). Slik jeg tolker informantenes syn på godt foreldresamarbeid, er den preget av konstruksjoner av nye opplevelser og mening som er skapt i samspill med nye omgivelser og nye relasjoner. Det ser ut til at de nye reglene, verdiene og prinsippene har startet en prosess hos dem som har satt i gang spørsmål slik som: Hvordan kan vi bruke det vi har i bagasjen på en god måte? Hvordan oppfatter andre våre verdier og regler? Samtidig kan disse nye reglene fremstå som fjerne for dem og til tider uforståelige ut fra deres virkelighetsforståelse. Dette kommer til uttrykk når informantene forteller om sine erfaringer hvor de havnet i klem mellom kjernefamilien og storfamilien, og der de opplever press fra familie, slekt og klan til å ta sin

del av forpliktelsene for å opprettholde familiebandet. Dette skaper, i flere tilfeller, økonomiske konflikter i parforholdet som igjen resulterer i skilsmisse. Det som har vært gjennomgående i samtale med informantene, er at de har vært oppmerksomme på å ikke være så bundet av historier og tradisjoner. Det å møte andre med andre erfaring og ideer har også, gjennom de sosiale interaksjonene som de inngår i, vært med på å konstruere nye virkeligheter.

Et annet perspektiv som kan skape en ny mening rundt informantens opplevelse av foreldresamarbeidet er en transnasjonal tilnærming. Ifølge det transnasjonale migrasjonsperspektivet lever mange migranter i en kontekst der de aktivt og regelmessig opprettholder tette bånd til mer enn ett sosialt, økonomisk og politisk system (Schiller et al., 1995) slik som vi ser hos mine informanter, har deres beskrivelser av økonomisk press å gjøre med deres aktiviteter knyttet til det å leve et transnasjonalt liv. I studien til Engebrigtsen og Fuglerud (2009) om tilpasningsprosesser blant somaliere og tamiler i Norge, blir beskrivelsen informantene gir om dette temaet, støttet.

Engebrigtsen og Fuglerud (2009, s. 6) skriver også at de fleste somaliere har sine nettverk og sin støtte utenfor Norges grenser, og ofte i opprinnelseslandet. Nettverkene er basert på forpliktelser til å hjelpe hverandre og er følelsesmessig viktige relasjoner. Mange av informantene er stolte av at nettverket deres strekker seg over landegrenser. Disse relasjonene gir informantene økt opplevelse av trygghet i dagliglivet, noe som bedrer livssituasjonen deres her. Det økonomiske bidraget de gir, og støtten de får, er preget av gjensidig avhengighet. Både kvinnelige og mannlige informanter prioriterer sine respektive familier og nettverket sitt først, deretter slekt. Dette er med på å styrke deres sosiale posisjoner i familier og nettverk, og samtidig vet de at familien og nettverket er der for dem når de har behov for det. Bidraget og støtten til familie og nettverk som bor utenfor Norge, er en forpliktelse som varer livet ut, og som ofte blir videreført fra generasjon til generasjon. I tillegg er det å bidra til gjenoppbygging av landet, i form av å samle inn penger til å bygge sykehus eller skole, med på å styrke følelsen av tilhørighet til Somalia. Dette summerer noen av grunnene til at båndet mellom familiene i hjemlandet og informantene mine er såpass tett, til tross for presset som det legger på økonomien til kjernefamilien i Norge.

5.1.2 Endring av mannsrollen i familien

Alle informantene snakket om erfaringer knyttet til mannsrollen slik den var i Somalia, og hvordan den har forandret seg i tilpasningsprosessen for å etablere seg her. Samtlige uttrykker

at denne prosessen har vært særlig krevende for menn. Noe av dette kan handle om at intervjupersonene er fra et kollektivistisk samfunn. Kjennetegnet til et kollektivistisk orientert samfunn er at medlemmene setter hensynet til fellesskapet først og personlige interesser dernest (Jensen og Ulleberg, 2015, s. 209). I samtalene har informantene snakket om at de har forlatt sitt nettverk, storfamilie og klan i hjemlandet, og at det nå bare er kjernefamilien som er igjen for å oppdra barna. De sier dette har krevd at menn må ta nye roller, ved å gjøre husarbeid, og at de må hjelpe til med barna i tillegg til at de skal forsørge familien. Mange beskriver dette som en krevende overgang for mennene, og at det har skapt konflikter mellom ektefeller. En studie om patriarkalsk kultur, gjennomført i Sverige, viser at når familier bor i et land der det er en økt mulighet for både menn og kvinner til å tjene egne penger, har dette gitt grunnlag for en kollaps av den patriarkalske posisjonen til den mannlige forsørgeren og ødelagt hans patriarkalsk orienterte selvilde (Akbari, 2008).

Denne måten å omtale utfordringene knyttet til mansrollen på, kan innenfor systemisk tenkning forstås som at alle levende systemer er i kontinuerlig forandring. En familiestruktur forandres med tiden, og i hvilken grad familien makter å omstille seg kan ha noe å gjøre med hvor stor grad av fleksibilitet som er i systemet (Jensen, 2016, s. 38). Watzlawick beskriver to typer forandring: førsteordens forandring og annenordens forandring. Førsteordens forandring er en type forandring der løsningen ligger innenfor den selvforståelsen som familien allerede har. Mens annenordens forandring er en type forandring som krever løsning som ligger utenfor familiens idéverden (Jensen, 2016, s. 38–39). Det er ikke gitt at familien eller andre systemer rundt familien vet om problemet krever første- eller annenordens forandring. Når mansrollen blir tillagt nye funksjoner, kreves det at paret må gjennom en annenordens forandring for å endre sine forestillinger om seg selv som familie, det vil si nye ideer eller en ny forståelse om mansrollen (ibid.).

Funn fra en studie i Finland (Hiitola et.al, 2015) viser hvordan somaliske fedre har blitt utfordret på to områder etter migrasjon; for det første har den nye konteksten krevd at fedre skal ha både forsørgerrollen og samtidig påta seg nye roller i hjemmet. For det andre er konsekvensen av den høye arbeidsledigheten blant somaliere i Finland at mange menn ikke har vært i stand til å oppfylle sine forsørgeridealer. Det sies å ha skapt et kultursjokk og en utfordring knyttet til maskulinitet og status av å være «mannen i huset». Slik jeg forstår det, har disse utfordringene vært gjeldende både når menn ikke klarer å forsørge familien sin på grunn av arbeidsledighet, og når de er i jobb, men ikke tjener nok til å forsørge familien uten støtte fra velferdsordninger. Flere informanter har uttrykt at dette har skapt konflikter både i

ekteskapet og etter samlivsbrudd. Når familien er avhengig av sosiale ytelser, øker frustrasjonen fordi økonomien ikke strekker til for både familien her og begge deres familier i utlandet. Dette fører til at menn hverken beholder sin sosiale posisjon i familie og nettverk, eller klarer å forsørge familien. Flere løser denne utfordringen ved å se etter jobber i utlandet. Den finske studien skriver om at flere menn har søkt jobbmuligheter utenfor Finland (ibid.). Informantene snakket om at det er kjent blant somaliere i Norge at det er mange menn som i perioder drar til andre land for å jobbe. En del menn har funnet jobber gjennom internasjonale organisasjoner, ved å starte egne virksomheter eller jobber med politikk i Somalia. Gjennom disse aktivitetene har mange mulighet til å få innflytelse og en viktig posisjon i samfunnet, og på den måten får de oppfylt kravene til mansrollen.

5.1.3 Maktskifte

Studien min viser at maktendringen har bidratt til familieoppløsning. Informantene snakker om erfaringene sine med å vokse opp i et hierarkisk samfunn, og i familier med patriarkalsk struktur der mannen tar de viktigste beslutningene i hjemmet. Beslutningsmakten ble gitt til menn fordi det var de som hadde forsørgeransvaret for familien. Alle informantene peker på at denne strukturen endret seg med migrasjonen og etter at de kom til Norge. Dette forklarer de blant annet ved at både menn og kvinner nå har lik tilgang til økonomiske ressurser og utdanning (Solem, 2015) trekker frem viktigheten av å være oppmerksom på at når det snakkes om familieproblemer i minoritetsfamilier, kan det ikke kun forklares i kulturforskjeller, men at aspekter som makt, økonomi og klasse bør trekkes inn i samtaler med familier.

Slik jeg tolker det, beskriver informantene endring i maktforholdet mellom menn og kvinner i sammenheng med hvordan de forstår sin situasjon nå, og enkeltes opplevelser skapes i samspill med andre og påvirkning fra omgivelsen. I tillegg kommer maktspektet i relasjonen, som de sier har endret seg når det er uenighet om hvordan samspill skal punktuere (Jensen & Ulleberg, 2017). Ideen om hvordan mansrollen var tidligere, ble beskrevet som noe som ble opprettholdt gjennom forutsetningene rundt paret. Relasjonen mellom paret var preget av gjensidig avhengighet. En kan påstå at relasjonen som de beskriver kan sammenlignes med Batesons *komplementær relasjon* (ibid.). Paret utfylte hverandre selv om visse funksjoner var tillagt makt, slik som at mannen er den som tar beslutninger i hjemmet. I Norge har forholdene rundt paret endret seg. Paret har eksempelvis lite eller intet nettverk som de kan motta støtte fra, begge skal jobbe i og utenfor huset. I tilfeller som dette, beskriver informantene at forhold endrer seg, og paret forholder seg mer til hverandre som

konkurrenter. Denne type relasjon kan ligne mer på det Bateson kaller en *symmetrisk relasjon* (ibid.). Denne type relasjon beskrives som at paret er i kamp med hverandre, og slike kamper er som regel utfordrende og slitsomme for paret (ibid.).

Gabowduale (2010) gir en beskrivelse som ligner mitt funn, om at den økonomiske uavhengigheten somaliske kvinner har fått i Norge og tapet av det sosiale nettverket familien hadde, har endret kjønnsrollene.

5.1.4 Foreldresamarbeidet etter skilsmisse

Alle informantene opplever og erfarer at foreldresamarbeidet mellom somaliske foreldre som bor i Norge, er dårlig både før og etter skilsmissen. Narrativene alle informantene deler er at samarbeidsutfordringer mellom foreldrene er knyttet til de tidlige problemene slik som konflikt i forhold til økonomi på grunn av endring av kontekst, endring av mannsrollen etter migrasjon og maktskift i familien fortsatt er gjeldende etter skilsmissen. I tillegg ser det ut til at problemene blir forsterket av den manglende forståelsen for den norske barneoppdragelsen og fraværet av sosial støtte. Disse forholdene vanskeliggjør foreldresamarbeidet etter skilsmisse. I narrativ tilnærming tenker man at krenkelser og følelser av svik oppleves sterkt fordi viktige verdier slik som statusen en hadde tidligere som ikke lenger på plass og dermed bidrar til at håpet trues (Lundby, 2009).

Fangen (2006) beskriver i sin artikkel at mange somaliere opplever statusfall etter migrasjon. Det har likhetstrekk med det informantene beskriver her. Videre skriver hun at i Somalia fikk en status gjennom klanen sin, arbeid en har utført, religiøs kunnskap og andre ferdigheter som poet (ibid.), mens i Norge kan en få posisjon som mottaker, som kan innebære en holdning om at en skal være ydmyk, noe som er i kontrast til stoltheten mange håper å oppnå, på tross av motgang. Sentralt her er antakelsen om at deres selv oppfattelse av det dårlige foreldresamarbeidet kan ha å gjøre med at en ny selvoppfattelse gjenreises og formes kontinuerlig. Det er gjennom samspill med andre at, den styrkes og trygges.

5.1.5 Forskjellen mellom barneoppdragelse i Norge og Somalia.

Informantene snakker om at det i Somalia var storfamilien som hjalp til med barna. Dette beskriver noe av forskjellen mellom den somaliske og den norske barneoppdragelsen. Somaliske familier er store, med gjennomsnittlig seks barn per kvinne. Somaliske foreldre i Somalia gir barna omsorg, trygghet og beskyttelse inntil barnet blir selvstendig. Det er et sterkt og trygt bånd mellom mor og barn, særlig inntil barnet fyller femten. Informantene mine beskrev en barndom der både kjernefamilien og den utvidede familien var med på barneoppdragelsen og tok aktiv del i barnas liv.

Informantene fortalte at i Somalia er det mødrene som sørger for at barnas primære behov blir dekket, som for eksempel helse, utdanning og generelt velvære, mens somaliske fedre kun spiller en liten rolle direkte i barnas liv. Informantene var særlig opptatt av å gi en detaljert beskrivelse av den delte kjønnsrollen som var en del av den dominerende kulturen i samfunnet i Somalia. De fortalte eksempelvis om forsørgerrollen som menn har. I tilfelle det oppstår konflikt eller andre uheldige omstendigheter, slik som mentale helseproblemer hos den ene eller begge foreldrene, var det andre familiemedlemmer, ofte besteforeldre, som overtok ansvaret for barna. Dette stemmer overens med tidligere rapporter som indikerer at besteforeldre, tanter og onkler gir støtte til familien ved uforutsette hendelser. Særlig besteforeldre har en viktig rolle i å oppdra barnebarna (Larson, & Singh 2010) Som nevnt tidligere, beskriver (Osman, 2016) at mange somaliske foreldre opplever overgangen til en nordisk barneoppdragelse som utfordrende, fordi de opplever at de mangler ferdigheter som kreves av foreldre i det nye landet og mangler kunnskap om sine rettigheter som foreldres.

Slik jeg forstår informantene mine, har de en oppfattelse som gikk ut på at til tross for sine egne problemhistorier var de oppmerksomme på at de kunne skape en ny fortelling om sitt liv, og at barneoppdragelse handler om mer enn å dekke primærbehovene til barna. Den unike hendelsen (Morgan, 2005) handlet om viktigheten av å anerkjenne at barna skal oppleve glede og erfare at foreldrene kan samarbeide og støtte hverandre.

Det å komme til et nytt land og en ny kontekst har hatt stor innvirkning på den somaliske familiestrukturen, ifølge informantene. I Somalia får foreldrene hjelp fra storfamilien og storsamfunnet til å oppdra barna. I Norge bor de fleste somaliske familier alene som kjernefamilier. Somaliske foreldre må tilpasse seg nye måter å utføre foreldrerollen på, for å møte barnas behov. I tillegg er det en forventning fra storsamfunnet om at somaliere integreres i de nye kulturelle føringene for hva barn trenger. Forventningene består blant annet av hjelp til skolearbeid, fritidsaktiviteter og materielle ting som telefoner og datamaskiner. Det er relevant å notere seg at mange av disse forventningene er vanskelige å oppfylle for de fleste familier med flere enn ett eller to barn.

5.1.6 Barn som vokser opp i konfliktfylte hjem

Funn fra denne studien viser at informantene er bekymret for at konflikten mellom foreldrene etter skilsmissen vil påvirke barnas adferd. Selv nevnte de eksempler på flere tenåringer med somalisk bakgrunn i Oslo, som er involvert i kriminalitet og narkotika. Informantene mener at dette har sammenheng med foreldres konflikter. Dette samsvarer med forskning som viser at når begge foreldrene har destruktiv adferd i konflikter, er det høyere sannsynlighet for at

barna utvikler aggressiv atferd (Cummings et al., 2004, s. 191–202). Informantene i mitt studium var også opptatt av å knytte barnas dårlige skoleprestasjon til familiekonflikten og skilsmissen. De snakket blant annet om at når barn vokser opp hos en aleneforelder gir det økt risiko for å droppe ut av skolen.

Flere informanter snakket om bekymring knyttet til at somaliske ungdommer kan bli fanget mellom to kulturer i Norge. Ungdommene kunne havne i en situasjon der de blir koblet fra både familien og storsamfunnet. Terskelen for å bli innblandet i gjengaktivitet, rus eller å bli rekruttert til utenlandske terroraktiviteter, blir større. Disse faktorene har skapt en slags frykt hos somaliske foreldre i Norge. Denne frykten som informantene beskriver øker sannsynligheten for at foreldrene kommer i konflikt med hverandre, og at hver av dem blir opptatt av den andre forelderen istedenfor barnets oppførsel og skolearbeid. Informantenes beskrivelse kan innenfor systemteoretisk perspektiv forstås som at det gir lite mening å forstå barns problem uten å se det i sammenheng med familien og andre større systemer rundt familien og hvordan interaksjonen mellom familiemedlemmene har vært, og hvem som er involvert i konflikten (Johnsen & Torsteinsson, 2012, s.28).

Et annet tema som kom fram i intervjuene, var om barns forhold til foreldrene kan påvirke sannsynligheten for å falle ut av skolen. En tidligere studie viser til at det fysiske fraværet av voksne i husholdningen på grunn av skilsmisse (enten far eller mor), den begrensede tiden foreldre og barn har sammen, og i tillegg manglende oppmerksomhet på barnas aktiviteter slik som manglende oppfølging av skolearbeidet, kan påvirke hvordan barn presterer på skolen (Lichter et al., 1993).

5.1.7 Prosessen etter samlivsbrudd

5.1.7.1 Foreldrenes situasjon

Intervjuene viser at somaliske foreldre har utfordringer med ansvarfordeling etter en skilsmisse. Disse utfordringene er knyttet til de tidligere faktorene som resulterte i skilsmissen, slik som endring av kjønnsrollen som har oppstått etter migrasjon, maktskifte i familien, økonomi og ytre påvirkning fra deres nye kontekst. Disse faktorene er fortsatt gjeldende etter skilsmissen og er med på å hindre samarbeid. Mennene ønsker fortsatt å være familiens overhode slik det er beskrevet tidligere. Kvinnen fortsetter sin rolle som primæromsorgsperson for barna og er i tillegg den som bestemmer type samvær og hvor mye kontakt far skal ha med barna. Når den som har omsorgen, som oftest mor, hindrer kontakten mellom far og barn på grunn av foreldrekonflikten, mister barna til slutt kontakten og forholdet til far. En av de mannlige

informantene beskrev foreldresituasjonen etter skilsmissen slik: «*Når kvinnen fortsatt ikke er ferdig med konflikten og fortsatt bærer mye nag, kan det gå ut over barna, istedet for å la han treffe barna og la han fortsatt være en far for dem.*»

Dette sitatet beskriver når konflikten tar et slikt forløp blir det enklere for mannen å stikke fra alt og noen menn gifter seg igjen ganske fort for å komme seg vekk fra konflikten og de slutter å kontakte barna. Ifølge Solem (2015) påvirker foreldrenes erfaringer og spesielle livskontekster også deres foreldrepraksiser. Hun argumenterer for viktigheten av å utforske hvordan foreldrene praktiserer sitt foreldreskap, forstå samspillet og se den helhetlige situasjonen til familien. Min studie viser at barna blir boende hos mor etter samlivsbruddet. Når mor har lite kjennskap til systemene og tidligere ikke har gått på skole, har lite kjennskap til utdanningssystemet og ikke kan norsk språk godt, så blir mødrenes fokus ofte på de grunnleggende behovene til barna, slik som mat, trygghet og helse. Så lenge barnet ikke er sultent og kommer hjem om kvelden trygg og frisk, bekymrer mødrene seg ikke.

Dette er i samsvar med tidligere forskning som viser at somaliske foreldre først og fremst fokuserer på barnas grunnleggende behov, når de kan dette det emosjonelle behovet (Osman, 2016).

5.1.7.2 Det somaliske systemet for mekling

Studien viser at somaliere er vant til å bruke et tradisjonelt meklingssystem (*xeer* på somali), som er et uavhengig system og en viktig konfliktløsningsmekanisme for familier i Somalia og utenfor landet. Informantene beskriver at dette fortsatt er et høyt respektert system blant somaliere, og at det blir opprettholdt gjennom familie- og slektskapsbånd.

Slik jeg tolker informantenes beskrivelse har denne tradisjonelle meklingen hatt stor betydning i flere sosiale sammenhenger, som for eksempel når det etableres nye relasjoner i forbindelse med giftemål, og når det er konflikter ved skilsmisse og i barnefordelingssaker. Det er fortsatt mye brukt blant somaliere på tvers av landegrensene. En studie i USA (Abdile, 2012, s. 87–110) beskriver noe av det samme og argumenterer videre for at årsaken til at dette tradisjonelle meklingssystemet er mye brukt utenfor Somalia, er at mange mangler tillit til det offentlige systemet.

En annen analyse som ble utført i USA (Wolf, 2010) blant somaliere, sammenlignet forskjellene mellom den tradisjonelle somaliske meklingen og det amerikanske offentlige meklingssystemet. Studien fremhever motstridende ideologier bak disse to

meklingsalternativene. Mens en terapeut eller dommer i vestlige kulturer anses som mest effektiv når han eller hun inntar en nøytral og upartisk posisjon, blir det i somalisk kultur sett på som den mest effektive måten når en megler inntar posisjon som en nær person for paret for å sikre en ønsket, fredelig løsning av foreldrekonflikten.

Min studie viser at somaliske foreldre foretrekker det tradisjonelle systemet, ikke bare fordi dette er det eneste systemet de er vant til, men også fordi de ikke kjenner et alternativt system for å søke hjelp. Dette betyr at når en konflikt oppstår mellom det somaliske paret i Norge, søker de ofte hjelp fra slektninger, nettverk og venner i Somalia. Deretter søker de hjelp fra somaliske venner i Norge, slik som eldre familiemedlemmer, klanmedlemmer eller medlemmer i moskeen. Familievernkontoret er deres siste utvei, ikke for å søke mekling, men kun for å få separasjonsbrev som er obligatorisk ved skilsmisse når paret har felles barn. Både menn og kvinner mener at familievernkontoret er sted for å skremme vekk den andre partneren. Forklaringen kan være oppfatningen om at det offentlige systemet ikke har kompetanse nok til å løse konflikten. En av mennene beskrev møte med familievernkontoret slik: *«Vi dro dit sammen, men ingenting kom ut av det. Jeg tror ikke det var mulig å finne en løsning for oss, fordi vi gikk dit når alt mellom oss var ødelagt. Det blir da et sted folk drar for å anklage den andre, og de kan ikke hjelpe folk til annet enn å gi dem meklingsattesten».*

Slik jeg tolker dette sitatet, er det de offentlige ansatte som både definerer problemet og foreslår et løsningstiltak for paret. Paret fremstår som om de forstår eller er enige med forslaget. I lys av dette sitatet virker det ikke som om de går til mekling for å forbedre sitt samarbeid, men for å tilfredsstille hjelperne som har henvist dem dit.

5.1.8 Somaliske menn og hjelpeapparatet i Norge

Studien min viser at somaliske menn opplever misnøye med hjelpen de får fra det offentlige hjelpeapparatet, og disse erfaringene fører til at mange vegrer seg for å søke hjelp når det oppstår familiekonflikter. I likhet med andre studier viser denne at både menn og kvinner opplever at familievernkontoret oppfører seg forskjellig overfor menn og kvinner.

En studie i Finland viser lignende funn (Al-Sharmani, 2017). Her beskrives det også at det ofte er kvinner som tar kontakt med familievernkontoret eller andre offentlige systemer når det oppstår en familiekonflikt. Menn opplever at disse offentlige kontorene er partiske, og at kvinner og menn blir møtt ulikt. Elementer informantene opplever at bidrar til å øke konfliktnivået mellom mannen og kvinnen er; Opplevd forskjellsbehandling mellom kjønn

hos offentlige instanser og ytre påvirkninger på somaliere som gruppe og påvirkning fra familier.

Flere av informantene snakket om sine erfaringer knyttet til det offentlige som de var i kontakt med. De har nevnt NAV, barneverntjenesten og familievernkontoret. Felles for mange av informantenes erfaringer er at det er kvinnens historie som oftere blir trodd enn mannens. Alle de tre mannlige informantene beskrev samarbeidet mellom dem og de profesjonelle hjelpere som vanskelig, at det var lett å bli stemplet som «den farlige mannen» eller som «manipulerende», og at det blir opp til mannen å motbevise dette. De beskriver opplevelser av å bli fremstilt som uansvarlige og lite maskuline, noe som oppfattes både ydmykende og ikke minst stigmatiserende for sin familie og klan.

Slik jeg forstår dem, handler dette om ideen menn bærer med seg inn i samtalene med hjelpere, nemlig at det er deres ansvar å ta vare på familien og løse familiens konflikt. Når mannens erfaring og de tildelte kulturelle rollene ikke samsvarer med ideene og reglene for samtalen med en profesjonell helper, er det lett at mannen fremstår som om det er han som er problemet. Utfordringer som mennene beskriver, kan sammenlignes med det sosiolog Katrine Fangen (2006) kaller systemisk krenkelse. Hun trekker frem at den type krenkelser er resultater av misforståelser på grunn av språk og kulturelle forskjeller, samt manglende kunnskap om rettigheter. I informantenes tilfeller ser det ut til at deres tidligere ressurser og den kunnskapen de hadde om et system som forsto behovet deres, nå fremstår som ubrukelig.

Det skjeve maktforholdet mellom familien og profesjonelle handler om makt, informasjon, systemforståelse, kontroll og myndighet. Moren opplever at hun trenger å ha en god relasjon med de profesjonelle helperne både for økonomisk hjelp og på grunn av frykt for å bli meldt til andre instanser. For mennene kan dette komme til uttrykk enten ved at de motsetter seg samarbeid, eller ved at de er forsiktige med å forklare sine intensjoner i redsel for at det vil bli brukt mot dem på et senere tidspunkt. Det asymmetriske maktforholdet gjør det særlig viktig at familieterapeuter er bevisste på sin rolle og gjør en ekstra innsats for å komme i posisjon med disse familiene. Familieterapeuten trenger å skape en terapeutisk allianse med familiene, for å skape et godt samarbeidsklima (Lundby, 1998). Lundby påpeker viktigheten av at det terapeutiske arbeidet har en solid grunnmur, ellers kan hele byggverket trues.

Familieterapeuten trenger å bruke tid til å lytte og være nysgjerrig på familiens historie og være tålmodig mens det bygges en gjensidig respekt og et tillitsfullt forhold. I tillegg kan det å sette navn på problemet bidra til å skape en terapeutisk allianse. Eksternalisering av problemet

kan være spesielt virksomt ettersom familien har kommet til en negativ identitetskonklusjon; «Jeg er en taper», «Jeg er en manipulerende mann». Eksternalisering er også svært virksomt med tanke på å hjelpe familiemedlemmene til å stå sammen og forene kreftene for å bekjempe problemet. Særlig når folk klandrer hverandre eller seg selv. Når familien eller mannen hører at skylda for problemet ikke legges på dem, men på problemet, kan det bidra til opplevelse av aksept og respekt på ny måte (ibid). En mannlig informant beskriver slik: «Det er vanskelig for en somalisk mann å søke hjelp fra utenfor familien, fordi det har med stolthet og tapet av å være familiens overhode å gjøre.»

Sitatet ovenfor kan beskrives som det narrative terapeuter kaller en tynn beskrivelse (Morgan, 2005, s. 35). Det er særlig når mennesker opplever problemer i livet, at historiene om dem har en tendens å bli tynne og problemmettede. Tynne beskrivelser er ofte meninger som dannes i lys av motgang. Disse fremstilles ofte som om de er sannheten om det mennesket som har problemet. Tynne beskrivelser, slik som «uansvarlig og lite maskulin», gir ikke plass til å fortelle om livets kompleksitet og motsetninger (ibid.). Familieterapeuten må vise nysgjerrighet rundt de delene av folks historier som ikke forstås i lys av problemet, altså en motvekt til problemhistorien. Det vil si de andre historiene som ofte er glemt, og ikke er tillagt vekt, slik som historien om den enkeltes familiens historie, nettverk og støtteapparat både i Norge og utenfor. En måte en kan gjøre den alternative historien tykkere på er å finne vitner eller publikum som enten kan være til stede, fra fortiden eller nåtiden, som kan høre når den nye historien fortelles (Morgan, 2005, s.113). Det kan være å få fram begivenheter, tanker og ressurser som stemmer overens med de nye historiene slik som det å ta vare på familien sin og å bidra til å gjenoppbygge sitt opprinnelsesland.

Funnene viser blant annet at somaliske menn og kvinner forstår at det er viktig å finne en bedre måte å samarbeide om foreldreskapet på, for barnas skyld. Dette kan sies å være en kontrast til den problemmettede historien. Informantene beskriver den alternative historien deres til «behov for å finne et bedre konfliktløsningssystem «og «oppnå sitt foreldrepotensiale». Alice Morgan argumenterer for at fordelen ved å navngi den alternative historien er at den er med på å skape en ramme som kan brukes for kartlegging av handlinger og begivenheter (Morgan, 2005, s.108).

Informantene kom til slutt med sine perspektiv på hvordan barnas situasjon kan forbedres etter skilsmissen, og fremhever behovet for et system som kan forstå deres problem i lys av den transnasjonale konteksten de lever i. Dette kan oppnås ved å ansette kulturelt kompetent personale ved meklings- og familiekontorer i kommunene, og i andre organisasjoner som

tilbyr psykososial hjelp. For å hjelpe familiene med å tilpasse seg et nytt miljø, er det nødvendig at hjelpeapparatet finner nye formidlingsmåter så de klarer å nå ut med informasjon om systemet, samtidig som de får fram ressursene hos folk og får en forståelse for familiens helhetlige livssituasjon. Tidligere studier blant somaliere i Sverige rapporterte at det å holde gruppeseminar og kurs på deltakerens morsmål var viktig for deltakelse og gjør det enklere å oppnå tillit mellom terapeut og klient (Osman et al., 2016).

6. Konklusjon

Studien viser informantenes oppfatning om at skilsmisse er relativt vanlig blant somaliere i Norge, og at mange barn bor sammen med én forelder, som oftest mor. Foreldresamarbeidet etter skilsmissen fremstilles som dårlig fordi faktorer slik som økonomi, endring av mansrollen i familien og maktskiftet er fortsatt gjeldende etter skilsmissen. Informantene reflekterte rundt at barneoppdragelsen de erfarer i Norge, ikke er den samme som de selv har vokst opp med. Informantene har erfaring med å vokse opp i en storfamilie, der foreldrene ikke trengte å gjøre alt alene. Videre snakker de om at den av foreldrene med foreldreansvaret hindrer den andre til deltforeldreomsorg til fordel for å oppnå økonomisk støtte. Det ble snakket om fedre som opplever at de blir skjøvet bort fra å delta i barneoppdragelsen. De opplevde at dette ble påvirket av at kvinnene har liten kunnskap om hvordan barn bør oppdras her i Norge, samt lite formell utdanning og lite systemforståelse. Videre uttrykte flere at en del mødre ikke ser noe problem med å skille seg fra mannen, da hun også har den oppfatning at hun kan ta vare på barna alene.

Informantene peker på at foreldre ofte havner i situasjoner der de opplever at den tradisjonelle meklingen som de kjenner godt, ikke fungerer her i Norge. Familie og nettverk som lever utenfor Norge, er ikke lenger til hjelp. Storfamilien som har vært det meklende og rådgivende organet, er ikke lenger til stede. De opplever at familielivet fungerer annerledes i Norge på grunn av omstendighetene rundt familien. Mange familier er ikke selvforsørgende og trenger støtte fra staten. Informantene påpeker at familiene ikke bruker hjelpeapparatet for å bedre foreldresamarbeidet, eller i barnefordelingssaker ved skilsmisser, fordi familiekontorene har sin egen forståelse og tilnærming til familien, som vanligvis ikke er i samsvar med deres transnasjonale liv og familiens sammensatte behov. Det er vanligvis offentlige tjenester slik som NAV og barneverntjenesten som anbefaler familien å ta kontakt med familievernkontoret for mekling, uten at familiene selv har en klar forståelse av dette systemet. I tillegg fører den manglende tilliten til en økt terskel for å søke hjelp. Det er ofte på grunn av misforståelser rundt språk og kulturelle normer, og manglende kunnskap om hjelpeapparatet, at de ikke får benyttet mekling eller foreldreveiledning slik det er ment. Informantene påpeker betydningen av å få flere med kulturell kompetanse inn i familievern tjenesten. Informantene opplever at systemet ofte kan komplisere konflikten mellom paret etter samlivsbrudd, noe som videre vil påvirke barna. Studien viser at somaliske menn har en oppfatning om at de er marginalisert av systemet; Mange beskriver dette som en krevende overgang for mennene, og at det har skapt konflikter mellom ektefeller. De forteller at det er viktig å skape arenaer der de kan snakke

om sin sosiale og kulturelle kontekst for å dempe konflikten. Dette vil øke muligheten for at barna vokser opp ved hjelp av to foreldre.

Informantene opplever at de gjennomgår en tilpasningsprosess. Derfor bør familieterapeuter og andre i hjelpeapparat som jobber med familier, forstå kompleksiteten i situasjonen, og at foreldrekonflikten ikke bare er parets problem, men at den er påvirket av den helhetlige familiesituasjonen. Det er viktig å ta som utgangspunkt at det ikke bare er den enes virkelighetsforståelse som bestemmer hvordan problemet skal forstås. Dersom familieterapeutene møter disse familiene i lys av systemisk tenkning, vil det være aktuelt å sette fokuset på det relasjonelle, på samspillet og sammenhengen som problemet opptrer i. Jeg vil argumentere for at dette perspektivet likevel ikke er tilstrekkelig, da aspekter som familiens verdier, diskurser i samfunnet og ytre livssituasjoner som påvirker problemet, ikke kan avdekkes kun ved å se det relasjonelle og samspillet i familien. Det er viktig å forstå at foreldresamarbeidet blant annet kan bli påvirket av foreldrenes transnasjonale sosiale kontekst, de kulturelle utfordringene som mange opplever, språkproblemer, forståelse av det norske systemet samt lite nettverk og støtte rundt familien.

Jeg vil argumentere for at det å benytte narrativ terapi og ved å eksternalisere problemet kan bidra til å skape en kontekst der foreldrene kan snakke på en ny måte om problemet og forholdet. Det handler om hvordan man snakker om det problematiske med mennesker. Eksternalisering av problemet kan være spesielt virksomt i møte med mennesker som har kommet til en negativ identitetskonklusjon. Med den måten å snakke om problemet på kan man skape en opplevelse av rettferdighet overfor det de har opplevd. Foreldrene får mulighet til å stå sammen og forene kreftene for å bekjempe problemet. Dette kan åpne opp for at de blir aktører i sine egne liv. Den måten å snakke om problemet på, kan synliggjøre for folk at problemet aldri er 100 % prosent til stede. Da blir det mulig å få øye på de alternative historiene, som er mer foretrukne historier for dem. Dermed kan det bli lettere å snakke om verdier, håp og drømmer som de setter høyt.

6.1 Anbefalinger fra informantene

Informantene opplever at en stor andel av de somaliske ungdommene som driver med kriminelle aktiviteter eller selger narkotika på gata, har vokst opp med enslige foreldre, ofte med en enslig mor. De uttrykker at fravær av farens rolle har gjort at mange gutter dropper ut av skolen og havner i kriminalitet. Det er derfor viktig å engasjere fedre og mødre til å jobbe sammen med støtte av et tilpasset hjelpetilbud. Dette vil ikke bare hjelpe barn til å vokse opp med kjærlighet og omsorg fra begge foreldrene, det kan også være en måte å hindre dem fra å

engasjere seg i kriminelle aktiviteter i fremtiden. De sier at det handler om en bevissthet om at det kreves en ny form for kompetanse hos foreldrene for å få tak i informasjon og få bedre kjennskap til barneoppdragelse i Norge og det norske hjelpeapparatet. De uttrykker også nødvendigheten av at begge foreldrene er nysgjerrige på å lære nye ting. De snakker om hvor viktig det er at begge foreldrene satser på å lære språk og ta utdanning for å tilpasse seg de nye utfordringene rundt foreldreskapet.

6.2 Videre forskning

Denne studien kan bidra å øke kunnskapen rundt somaliske foreldreopplevelser og erfaringer rundt foreldresamarbeidet etter migrasjon. Selv om studien har hatt for seg historiene fra enkeltes opplevelser og erfaringer, så har den gitt et innblikk på et større nivå enn enkeltes erfaringer. Denne studien beskrev at det er høye skilsmissetall blant somaliere i Norge og mangel på samarbeid mellom foreldrene. Det vil ha vært behov å videre utforske effekten foreldrenes manglende samarbeid kan ha for barns psykiske helse og trivsel. Studien min er begrenset til somaliske som har migrert til Norge. Situasjonen norskfødte med somalisk bakgrunn i Norge opplever kan være annerledes. Derfor er det behov for å utforske mer om opplevelser og erfaringer med foreldresamarbeid i denne gruppen også.

Studien viser også at somaliske foreldre ikke bruker det offentlige hjelpeapparat i Norge slik det er ment å brukes. Det er behov for å studere kompetansen til familievernkontorer for å undersøke om tilbudet er tilrettelagt til å hjelpe innvandrerfamilier.

7. Litteraturliste

- Abdi, C. M. (2014). Threatened identities and gendered opportunities: Somali migration to America. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 39(2), 459-483.
- Abdile, M. (2012). Customary dispute resolution in Somalia. *African Conflict and Peacebuilding Review*, 2(1), 87-110.
- Akbari, W. (2008). The Changing Family Patterns among immigrants: An evaluation of the causes of divorces/separation among Iranian families in Sweden.
- Al-Sharmani, M. (2017). Divorce among transnational Finnish Somalis: Gender, religion, and agency. *Religion and Gender*, 7(1), 70-87.
- Barcik, K., & Normark, S. (Eds.). (1991). *Somalia: a historical, cultural and political analysis* (Vol. 1). Life & Peace Institute.
- Chenge, R. P., Chenge, E., & Maunganidze, L. (2017). Family Factors that contribute to school dropout in Rushinga District in Zimbabwe. *International Journal of Law, Humanities & Social Science*, 1(4), 87-105.
- Cummings, E. M., Goeke-Morey, M. C., & Papp, L. M. (2004). Everyday marital conflict and child aggression. *Journal of abnormal child psychology*, 32(2), 191-202.
- Danbolt, L. J., & Stifoss-Hanssen, H. (2011). Public disaster ritual in the local community: A study of Norwegian cases. *Journal of Ritual Studies*, 25-36.
- Degni, F., Pöntinen, S., & Mölsä, M. (2006, May). Somali parents' experiences of bringing up children in Finland: Exploring social-cultural change within migrant households. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* (Vol. 7, No. 3).
- Dallos, R., & Vetere, A. (2005). *Researching psychotherapy and counselling*. Berkshire: Open University Press.
- Engebriksen, A. I., Fuglerud, Ø. (2009). *Kultur og generasjon: tilpasningsprosesser blant somaliere og tamiler i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Engebriksen, A. I. (2006). Norbert Elias: Makt, skam og sivilisering. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 47(1), 109–123.

Engebrigtsen A og Farstad G. (2004): Somaliere i eksil i Norge. En kartlegging av erfaringer fra fem kommuner og åtte bydeler i Oslo. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA Skriftserie 1/04.

Engebretsen, E. & Heggen, K. (RED.) (2012). *Makt på nye måter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Eriksen, T. H. (red.) (2001). *Flerkulturell forståelse*. 2. utg: Universitetsforlaget.

Epston, D. & White, M. (1990). *Narrative means to therapeutic ends*. W. W. Norton & Company. New York. London

Fangen, K. (2006). Stolthet og krenkelse: Somalieres opplevelser av tilværelsen i Norge.

Fangen, K. (2010). Social exclusion and inclusion of young immigrants: Presentation of an analytical framework. *Young*, 18(2), 133-156.

Friberg, J. H., & Bjørnset, M. (2019). Migrasjon, foreldreskap og sosial kontroll. *Fafo rapport*, 1, 19.

Gabowduale, K. G. (2010). *Somali Families in Norway: A Critical Review of The Changing Socio-structural Situation and it's Consequence for the Family* (Master's thesis).

Gergen, K.J. og Gergen, M. (2005). *Sosial Konstruksjon ind i samtalen*. 1 utg. Dansk Psykologisk forlag A/S.

Heger Boyle, E., & Ali, A. (2010). Culture, structure, and the refugee experience in Somali immigrant family transformation. *International Migration*, 48(1), 47-79.

Hiitola, J., Turtiainen, K., Gruber, S., & Tiilikainen, M. (Eds.). (2015). *Family Life in Transition: Borders, Transnational Mobility, and Welfare Society in Nordic Countries*. Routledge.

Hollerud, S. M. S., Grav, P., & Hjelseth, N. (2017). Under brua. En kartlegging av unge menn som selger rusmidler på Vaterland. Hentet den 01. april. 2019 hentet fra

<http://www.forebygging.no/Rapporter-og-undersokelser/Regionalelokale-undersokelser/2012--2017/Under-brua--En-kartlegging-av-unge-menn-som-selger-rusmidler-pa-Vaterland>

Holmgren, A. (2008). *Terapifortællinger: narrativ terapi i praksis*. Dansk Psykologisk Forlag.

Hyman, I., Guruge, S., & Mason, R. (2008). The impact of migration on marital relationships: A study of Ethiopian immigrants in Toronto. *Journal of Comparative Family Studies*, 39(2), 149-163.

Hårtveit, H. & Jensen, P. (2004). *Familien pluss èn. Innføring i familierapi*. 2.utgave.

Oslo: Universitetsforlaget.

Ismail, Abdirashid A. (2016) Somali children in Finland are raised by their mothers. *Horn of Afrika journal*. vol 12:128

Jensen, P. (2016). *Ansikt til ansikt*. Kommunikasjon- og familieperspektivet i helse- og sosialarbeid. 2. utg. 3.opplag. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Jensen, P., & Ulleberg, I. (2015). *Mellom ordene*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Jensen, P., & Ulleberg, I. (2017). *Systemisk veiledning i profesjonell praksis* :Vigmostad & Bjørke AS.

Johannessen, A., Tufte, P.A & Christoffersen, L. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. 5.utgave. Oslo: Abstrakt Forlag.

Jonas, E. (1995). *Familierapi i systemiskperspektiv*. 1, utg: Dansk psykologisk Forlag.

Johnsen, A. & Torsteinsson, V.W. (2012). *Lærebok i familierapi*. Oslo: Universitetsforlaget

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskingsintervju*. 3.utgave. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

König, R. S., & de Regt, M. (2010). Family dynamics in transnational African migration to Europe: an introduction. *African and Black Diaspora: An International Journal*, 3(1), 1-15. DOI: 10.1080/17528630903368232.

Larson, A., & Singh, S. (2010). Strong Beginnings: An initial examination of outcomes and recommendations for future research Minn-Link Issue Brief No. 9.

Levitt, P., & Jaworsky, B. N. (2007). Transnational migration studies: Past developments and future trends. *Annu. Rev. Sociol.*, 33, 129-156.

Lewis, I. M. (1994). *Blood and bone: The call of kinship in Somali society*. The Red Sea Press.

Lichter, D. T., Cornwell, G. T., & Eggebeen, D. J. (1993). Harvesting Human Capital: Family Structure and Education Among Rural Youth 1. *Rural Sociology*, 58(1), 53-75.

Lopez, G.S. (2007). Minoritetsperspektiver på norsk familievern: Klienters erfaringer fra møtet med familievernkontoret. NOVA Rapport (9).

Lundby, G. (1998). *Historier og terapi. Om narrativer, konstruksjonisme og nyskriving av historier*. Oslo: Tano Aschehoug

Lundby, G. (red.) (2009). *Terapi som samarbeid – om narrativ praksis*. Pax forlag. Nasjonalt

Midtbøen, A. H. (2015). Etnisk diskriminering i arbeidsmarkedet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 56(01), 4–30.

Morgan, A. (2005). *Narrative samtaler*. København: Hans Reitzels Forlag.

Nilsen, W., Skipstein, A., & Gustavson, K. B. (2012). Foreldrekonflikt, samlivsbrudd og mekling: Konsekvenser for barn og unge. *rapport Nasjonalt folkehelseinstitutt*.

Osman, F., Klingberg-Allvin, M., Flacking, R., & Schön, U. K. (2006). Parenthood in transition–Somali-born parents' experiences of and needs for parenting support programmes. *BMC international health and human rights*, 16(1), 1-11.

Schiller, N. G., Basch, L., & Blanc, C. S. (1995). From immigrant to transmigrant: Theorizing transnational migration. *Anthropological quarterly*, 48-63.

Sels-Agersten, A., & Severinsen, L. (2011). *Foreldresamarbeid etter samlivsbrudd: En oppfølgingsstudie 18 måneder etter endt mekling* (Master's thesis).

Smith, J.A., Flowers, P & Larkin, M. (2009). *Interpretative Phenomenological Analysis. Theory*,

Solem, M. B. (2015). Å ta empirien med et situert blick-Et hverdagslivsperspektiv i familierapi. *Fokus på familien*, 43(03), 235-257.

Statistisk sentralbyrå (SSB) Befolkningen etter innvandringskategori og landbakgrunn. 5 Mars 2019. Hentet den 01.april.2019 fra <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/innvbef>

Strüver, A. (2005). Spheres of transnationalism within the European Union: on open doors, thresholds and drawbridges along the Dutch–German border. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31(2), 323-343.

Tronstad, K., Nygaard, M. O., & Bask, M. (2018). *Accumulation of welfare problems among immigrants in Norway*. (NIBR Rapport 2018:8). Hentet fra: <https://www.imdi.no/contentassets/1960eb95349149f5afac37f6649a3886/accumulation-of-welfare-problems-among-immigrants-in-norway.pdf>

Thagaard, Tove. (2018). *Systematikk og innlevelse*. (utgave 5). Vigmostad & Bjørke AS.

Thomasson, M. (2006). *Vitenskap kunnskap og praksis. Innføring i vitenskapsfilosofi for helse og sosialfag*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Wales, S. (2005). *The multiple experiences of migrancy, Irishness and home among contemporary Irish immigrants in Melbourne, Australia*.

Wolf, J. L. (2010). Transitions in parenting among Somali refugee and immigrant families: acculturation in the US and the preservation of traditional culture and values: a project based upon an independent investigation.

Ølgaard, B. (2004). *Kommunikation og økomentale systemer. En introduktion til Gregory Batesons forfatterskab*. 3.utgave. København: Akademisk Forlag.

8 Vedlegg

8.1 Vedlegg 1: NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Hva er somaliske foreldres opplevelse av deres samarbeid i barneoppdragelsen etter skilsmissen?

Referansenummer

803335

Registrert

18.07.2019 av Fathia Kalif Gele - fathiakm76@gmail.com

Behandlingsansvarlig institusjon

VID vitenskapelige høyskole / Fakultet for sosialfag / Fakultet for sosialfag Oslo

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Silje Hole Hirsch, silje.hole.hirsch@vid.no, tlf: 90936247

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Fathia kalif Gele, fathiakm76@gmail.com, tlf: 90981841

Prosjektperiode

01.04.2019 - 31.08.2021

Status

13.01.2021 - Vurdert

Vurdering (2)

13.01.2021 - Vurdert

NSD har vurdert endringen registrert 11.01.2021. Vi har nå registrert 31.08.2021 som ny sluttdato for behandling av personopplysninger. I tilfelle det skulle bli aktuelt med ytterligere utvidelse av den opprinnelige sluttdato (31.12.20), må vi vurdere hvorvidt det skal gis ny informasjon til utvalget. NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til videre med prosjektet!
Kontaktperson hos NSD: Silje Fjelberg Opsvik Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

19.08.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 19.08.19 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte. MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde:

https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres. TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle særlige kategorier av personopplysninger om etnisitet og sosiale forhold/helseopplysninger samt alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 31.12.20. LOVLIG GRUNNLAG – UTVALG 1 Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 nr. 11 og art. 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse, som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes uttrykkelige samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a, jf. art. 9 nr. 2 bokstav a, jf. personopplysningsloven § 10, jf. § 9 (2). LOVLIG GRUNNLAG – TREDJEPERSONER Det behandles enkelte opplysninger om tredjepersoner som er ekspartneren. Navn og annen direkte personlig informasjon om tredjepersoner skal utelates fra prosjektet, men tredjepersoner kan være indirekte identifiserbare basert på deres relasjon til den registrerte. Spørsmålene dreier seg samarbeid om barneoppdragelse og er avgjørende for å kunne belyse problemstillingen som er somaliske foreldres opplevelse av samarbeid etter skilsmissen. Utvalgskriteriet gjør at etnisiteten er gitt og det kan komme frem enkelte opplysninger om fysisk eller psykisk helse. NSD vurderer at den planlagte behandling av personopplysninger er lovlig fordi: - behandlingen er nødvendig for å oppnå prosjektets vitenskapelige formål. - det er nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse - samfunnets interesse i at behandlingen finner sted klart overstiger ulempene for den enkelte - forsker har oppfylt den særskilte rådføringsplikten NSD finner at behandlingen har hjemmelsgrunnlag i personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav e, jf. art. 9 nr. 2 bokstav j, jf. personopplysningsloven §§ 8 og 9. PERSONVERNPRINSIPPER NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om: - lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen - formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet - lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet RETTIGHETER – UTVALG 1 Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. RETTIGHETER – TREDJEPERSONER Det skal det være opp til deltakerne selv å vurdere om de vil gi informasjon til tredjeperson, ut i fra hvilket forhold de har. Som et personvernreducerende tiltak vil det gis informasjon til tredjeperson i de tilfellene der utvalget finner dette naturlig og trygt. I de tilfellene der deltakerne har en dårlig relasjon til tredjeperson, og man ikke ønsker at en eks-partner skal vite at man deltar i studien, vurderer vi at det kan unntas fra retten til informasjon jf. personvernforordningen 14 nr. 5 bokstav b. NSD vurderer også at det kan

unntas fra retten til innsyn (artikkel 15) fordi innsynsretten sannsynligvis vil gjøre det umulig eller i alvorlig grad hindre at målene med behandlingen nås jf. Personopplysningsloven § 17 første ledd b. Det bemerkes at tredjepersonene fortsatt har øvrige rettigheter, det vil si retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19) og protest (art. 21). Rettighetene etter art. 16–21 gjelder så lenge den registrerte er mulig å identifisere i datamaterialet. Vi minner om at hvis tredjeperson tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned. FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon. OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet! Kontaktperson hos NSD: Silje Fjelberg Opsvik Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

8.2 Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informanter

04.07.2019

Mitt navn er Fathia Kalif Gele og jeg er ansvarlig for dette masterprosjektet i familierapi og systemisk praksis ved VID Vitenskapelige Høyskole. Til deg som er foreldre med somalisk bakgrunn og bor i Oslo og Akershus, ønsker jeg å spørre om du ønsker å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er:

Å se nærmere på hva er somaliske foreldres opplevelse av deres samarbeid i barneoppdragelsen etter skilsmisse i Norge. Dette skal utføres ved å undersøke både fedres og mødres rolle angående barneoppdragelse ved skilsmisse. Hensikten med prosjektet er å forstå samarbeidet og samhandling mellom foreldrene, og rollefordeling ved skilsmisse.

Hvis du sier ja til å delta, betyr det at du blir med på en kvalitativ studie. Der du blir intervjuet alene. Enkeltintervjuene vil vare i ca. en og en halv time. Samtalene vil bli tatt opp på bånd, slik at jeg ikke må skrive ned alt som blir sagt. Du blir intervjuet enten på norsk eller somali, etter ditt ønske.

Du kan når som helst trekke deg fra studiet og ditt intervju vil bli slettet. Det kan du gjøre ved å ringe meg eller sende en e-post (se telefon og epost nedenfor).

Det du og andre forteller vil jeg skrive om slik at andre kan lese om det, men jeg kommer til å skrive det på en slik måte at den som leser ikke kan kjenne igjen hvem som har sagt hva. Navnet, adressen og telefonnummeret ditt vil vi erstatte med en kode som lagres på en egen navneliste innelåst et annet sted enn resten av dataene. Informasjonen fra intervjuet vil bli brukt som en del av masterprosjektet mitt.

Prosjektet skal etter planen avsluttes innen september 2021. Etter det vil alle personopplysninger om deg bli slettet.

På oppdrag fra VID vitenskapelige Høyskole har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvis du har spørsmål til prosjektet, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Fathia kalif Musse (fathiakm76@gmail.com; tlf.909 81 841)
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personvernombudet@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Du har rett til:

- Innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg
- Å få rettet personopplysninger om deg
- Få slettet personopplysninger om deg
- Få utlevert en kopi av dine personopplysninger
- Å klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

MVH

Fathia Kalif Gele

Jeg sier ja til å delta:

Dato _____

Navn _____

8.3 Vedlegg 3: Intervjuguide

Spørsmål med alternative formuleringer og mulige oppfølgingsspørsmål

1. Hvordan ser du samarbeidet mellom skilte somaliske foreldre om barneoppdragelse i Norge?
  - a. Hva synes du er bra med samarbeidet? hva synes du fungerer for de fleste?
  - b. Hva tror du er utfordrende med samarbeid?
  - c. Er det annerledes enn det ville ha vært i Somalia?
  - d. Hvem får dere støtte fra?
2. Hva er forskjellen med samarbeid mellom foreldre etter skilsmisse om barneoppdragelse i Norge og Somalia?
  - a. Hva synes du er vanskelig i Norge?
  - b. Hvorfor er det vanskelig? kom eksempler
  - c. Hva kan være lettere i Norge? Kan du komme med eksempler?
3. hvilken måte tror du foreldresamarbeid påvirke barneoppdragelse?
  - a. hvordan kan godt samarbeid påvirke barneoppdragelse?
  - b. hvordan kan dårlig samarbeid påvirke barneoppdragelse?
  - c. hvilke konsekvenser kan dette føre til barn?
4. Hvilken erfaring har du med samarbeid om barneoppdragelse med din tidligere ektefelle?
  - a. Hvordan har samarbeidet påvirket barneoppdragelsen?
  - b. Kan du mi meg eksempler?
5. Hva ville du ha gjort hvis du hadde trengt hjelp på grunn av samarbeidet?
  - a. Om du hadde trengt noen å snakke med, hvem ville det vært?
  - b. Er dette personer som er i Norge eller er det noen utenfor Norge ?
  - c. Eksempel: Hvis du hadde trengt hjelp fra offentlige hjelpeapparat, hva vil du gjøre for å få hjelp?
.
  - d. Dersom svaret er at de har forsøkt å få hjelp: Fikk du/dere hjelpen du/dere trenger?
  - e. Dersom svaret er at de ikke har forsøkt å få hjelp: Hva er grunnen til at du/dere ikke har søkt hjelp?
  - f. Hva gjorde det lett å få hjelp i møte med hjelpeapparatet?
  - g. Var det noe som gjorde det vanskelig å få hjelp?

Hva slags hjelpetiltak tror du ville vært mest nyttig?

- h. Hva slags hjelpetiltak synes du er passende for deg/dere?

